

TARTU ÜLIKOOL
Pärnu kolledž
Sotsiaaltöö korralduse osakond

Ele Mitt

**PÕHIKOOLIS ÕPPIVATE LASTE VANEMATE
TEADLIKKUS JA HOIAKUD NARKOOTIKUMIDE
SUHTES**

Lõputöö

Juhendaja: dots Tiiu Kamdron

Pärnu 2013

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	4
1. NARKOOTIKUMIDE KASUTAMISE PROBLEEMID JA ENNETUSTÖÖ	6
1.1. Narkootilised ained ja sõltuvuse teke.....	6
1.1.1. Narkootiliste ainete liigitus	7
1.1.2 Tuntumad narkootilised ained	8
1.1.3. Narkootikumide kasutamine õpieas	11
1.1.4. Narkootikumide tarbimise põhjused koolinoorte seas	13
1.1.5. Sõltuvuse teke ja ravivõimalused	16
1.2. Uimastipoliitika ja narkootikumide kasutamise ennetamine.....	19
1.2.1. Uimastipoliitika mudelid.....	21
1.2.2. Eesti Uimastiseire Keskus	23
1.2.3. Lapsevanemate roll lapse narkootikumide tarbimise ennetamises	24
2. UURIMUS PÕHIKOO LIS ÕPPIVATE LASTE VANEMATE NARKOOTIKUMIDE ALASEST INFORMEERITUSEST JA HOIAKUTEST	28
2.1. Uurimisprobleemi seade, uurimiseesmärk ja –ülesanded	28
2.2. Uurimuse läbiviimine ja valim	29
2.3. Uurimuse tulemused.....	31
2.3.1. Põhikoolis õppivate laste vanemate teadmised narkootikumidest	31
2.3.2. Lapsevanemate teadmiste kanalid narkootikumide kohta.....	34
2.3.3. Narkootikumide ohtlikkus ja kättesaadavus.....	35
2.3.4. Arutelu, järeldused ja ettepanekud	41
KOKKUVÕTE.....	47
KASUTATUD ALLIKAD	50
LISAD	55

Lisa 1. Ankeetküsitlus	55
SUMMARY	57

SISSEJUHATUS

Narkootikumid leiavad aina rohkem kasutust tänapäeva laste hulgas ning seepärast on narkomaania alase ennetustööga vaja alustada juba lapseas, et aidata lastel õppida aru saama narkootikumide kahjulikkusest. Lapsed on vastuvõtlikud ja võtavad eeskuju oma vanematest, kuulates, mida räägivad nende emad ja isad maailmaprobleemidest, sealhulgas narkomaaniast. Seetõttu on ennetustöös väga suur panus lapsevanematel, kes aitavad lastel narkootikumidele „Ei” öelda. Suheldes tuttavatega, sõpradega või sugulastega antud teemal, tundub, et täiskasvanute teadlikkus narkootikumide suhtes ei ole piisav. Lapsevanem on lapse suunaja ja kasvataja, abistaja ja õpetaja – seega tema teadlikkus narkootikumide suhtes peab olema kõrge, et osaleda ennetustöös ja olla kursis probleemiga.

Kuna narkootikumide tarbimine on muutunud koolinoorte seas väga populaarseks, siis kindlasti on vaja antud teemale pöörata väga palju tähelepanu ja teha ennetustööd, et teadvustada narkootikumide ohtlikkust.

Lõputöö eesmärgiks on välja selgitada põhikoolis õppivate laste vanemate uimastite alane informeerituse tase ja hoiakud narkootikumide suhtes.

Eesmärgi saavutamiseks on püstitatud erinevad uurimisküsimused, millele otsitakse lõputöös vastust. Töös tõstatatud uurimisküsimused on järgnevad.

- Missugused on põhikoolis õppivate laste vanemate teadmised narkootikumidest?
- Milliste kanalite kaudu saavad lapsevanemad oma teadmised narkootikumidest?
- Missugused on lastevanemate hoiakud narkootikumide kahjulikkuse ja levimise suhtes?
- Kas lapsevanemad peavad narkootikumide teemat põhikoolis probleemiks ja ohuks?

- Kas lapsevanemad tegelevad ennetustööga oma laste seas?

Antud küsimustele vastuste saamiseks püstitatakse järgmised uurimisülesanded:

- anda ülevaade tuntumatest Eestis levivatest narkootikumidest ja nende mõjust tervisele.
- Anda ülevaade uimastipoliitikast Eestis.
- Uurida lastevanemate teadlikkust ja hoiakuid narkootikumide suhtes.
- Käsitleda lastevanemate teadmisi/hoiakuid, abistamaks uimastite tarbimise ennetamist ning toetuse võimalusi uimasteid tarbivale lapsele.

Uurimus viidi läbi kvantitatiivsena ja andmeid koguti ankeedi alusel. Lõputöö koostamiseks kasutati erinevaid allikaid, milleks on internetileheküljed, teaduslikud artiklid, statistika, erinevad uurimused, ajaleheartiklid, teaduslikud raamatud.

Varem on läbi viidud küll uuringuid laste uimastialase käitumise kohta, kuid otseselt põhikoolis õppivate laste vanemate informeerituse taset narkootikumide suhtes ei ole seni uuritud.

Töö koosneb kahest peatükist, millest esimeses käsitletakse teooriat antud probleemi kohta ja teises uurimuse analüüsi. Esimene osa on jaotatud kaheks alapeatükiks, kus esimene jaguneb omakorda viieks alaosaks ja teine kolmeks alaosaks. Esimeses alapeatükis käsitletakse narkootilisi aineid ja sõltuvuse teket ning teises alapeatükis leiab käsitlust uimastipoliitika ja narkootikumide kasutamise ennetamine. Lõputöös on esitatud andmeid seitsmel joonisel ja kaheksal tabelil, kasutatud allikate loetelus on 37 viidatud allikat ning lisana on esitatud ankeetküsitlus.

Töö autor tänab oma töö koostamisel abiks olnud juhendajat Tiiu Kamdronit ning avaldab tänu Kandela Õunale, kes on aidanud kaasa töö koostamisele.

1. NARKOOTIKUMIDE KASUTAMISE PROBLEEMID JA ENNETUSTÖÖ

1.1. Narkootilised ained ja sõltuvuse teke

Narkootikumiks ja psühhotroopseteks aineteks nimetatakse neid aineid ja nende ainete stereoisomeerisid, estreid, eetreid ja soolasid ning neid aineid sisaldavaid ravimeid, mis on ametlikult narkootilisteks ja psühhotroopseteks aineteks nimetatud kas rahvusvahelise või ühe riigi dokumendiga ja ära toodud narkootiliste ja psühhotroopsete ainete nimekirjades (Narkootikumide tuvastamine 2013).

Narkomaania on psüühiline või füüsiline sõltuvus, mis on tekkinud narkootiliste või psühhotroopsete ainete tarvitamise tagajärjel (Narkootiliste ja ...2007).

Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete nimekirjad kehtestab Eesti Vabariigis sotsiaalminister oma määrusega ning muudatusi ja täiendusi nimekirjadesse tehakse Ravimiameti ettepanekul. Nimekirjasid on vaja pidevalt täiendada, kuna järjest mõeldakse välja uusi meelemärke (Narkootikumide tuvastamine 2013).

Sõltuvus algab tarvitamisest ja tähendab, et inimene ei kontrolli mõistusega, miks või millal ta joovastavat ainet tarvitab, ta peab seda saama. Sõltuvust ei saa mõõta sellega, kui mitu korda inimene on narkootikumi kasutanud. Mõned ained, nagu kokaiin või heroiin, tekitavad nii kergesti sõltuvust, et inimene võib juba ühe-kahe korra järel kontrolli kaotada. Inimene, kes ei kasuta narkootikumi mitte lõbu pärast või hea enesetunde saavutamiseks, vaid selle pärast, et ta muidu ei saa, on ületanud piiri tarvitamise ja sõltuvuse vahel (Mis on... 2013).

Uimastite kasutamine leiab kinnitust juba ajalooliselt. Kasutades taimi, nende juuri või protsesse, mis muudavad söödava millekski toksiliseks, on enamik kultuure leidnud joobe saavutamise võimaluse. Yanomamo põlishõimu liikmed tõmbavad läbi peene toru ninna rohelist pastat. Teatud ameerika põliselanike hõimud söövad Peyote kaktust või „maagilisi” seeni. Ükskõik, kas neid kasutati rituaalide, usuliste tseremooniate läbiviimiseks või valu leevendamiseks, on uimasteid kasutatud enamikus kultuurides selleks, et ennast „pilve” tõmmata. Kõikide inimeste puhul on mingi sarnane jõud, mis paneb neid tegutsema tunnete muutmise nimel (Rogers, Goldsein 2005: 43).

Narkootikumide teema on tänapäeval muutunud väga problemaatiliseks ja on tänaste koolinoorte hulgas populaarne.

1.1.1. Narkootiliste ainete liigitus

Narkootikumid on kõik sellised ained, mis mõjutavad inimese enesetunnet, ümbritseva maailma tajumist ja käitumist. Tavaliselt kutsutakse narkootikumideks siiski aineid, mida inimesed kasutavad joobe või naudingu saamiseks, aga mis on seadusega keelatud ning tervisele ohtlikud. Joobe või naudingu saamiseks kasutatavaid seadusega keelustamata aineid nimetatakse harilikult uimastiteks. Narkootikumid võivad olla kas looduslikku päritolu (näiteks kanep) või tehakse neid keemiliselt (näiteks LSD) (Narkomaania 2012).

Uimastid jaotatakse (Uimastid, nende jagunemine...2012):

- legaalsed ehk seadusega lubatud - piiranguteta nagu kohvi, tee ja osad ravimid. Piirangutega on tubakatooted ja alkohol.
- Illegaalseid ehk seadusega keelatud uimasteid nimetatakse narkootikumideks (kanep, kokaiin, heroiin, marihuaana jne) .

Üle maailma jaotatakse uimastid toime järgi kesknärvisüsteemile (Uimastid, nende jagunemine...2012):

- **Ergutavad** ained ehk **stimulandid** (amfetamiin, nikotiin, kokaiin, ecstasy jt.) kutsuvad esile meeleolu, enesekindluse ja uljuse tõusu. Meie organismi poolt toodetud erguti – dopamiin on tunduvalt nõrgema toimega.
- **Aeglustavad** ained ehk **depressandid** (heroiin, alkohol, osad ravimid jt.) viivad organismi rahu ja lõõgastuse seisundisse. Meie organismi poolt toodetud rahusti – endorfiin on tunduvalt nõrgema toimega.
- **Meelepetteid** ehk **hallutsinatsioone** tekitavad ained (LSD, PCP jt) kutsuvad ajus esile nõ "lühise" – kaob reaalsustaju, elatakse fantaasiamaailmas, kaob ohutunne jne. Seda tüüpi looduslikku ainet pole teadus veel organismist leidnud.

1.1.2 Tuntumad narkootilised ained

Kanep. Marihuaana on kuivatatud kanepitaime purustatud või jahvatatud lehtede, õite, varte ja seemnete segu. Värvus võib olla roheline, pruun või hall (Marijuana 2013).

Marihuaanat võib leida kuivatatud droogina või pressitud erineva suuruse ja kujuga tükkide või plaatidena (Narkootikumide tuvastamine 2012).

Hašiš on kanepi taime vaik, mis on kokku pressitud erineva kuju ja suurusega tükkideks, kuid esineb ka pulbrilisel kujul. Värvus varieerub sinepikollasest tume pruunini või mustani. Lõhn on intensiivne meenutades imalmagusat, viiruki või põlenud heina lõhna (*Ibid.*).

Hašišiõli on kõige kangem kanepi toode, mis on ebameeldiva lõhnaga siirupisarnane vedelik. Värvuselt must või rohekaspruun (*Ibid.*).

Oopium on looduslik, rahustav uimasti, mis valmistatakse unimaguna valmimata kupardest saadavast kuivatatud piimmahlast. Värvus varieerub pruunist kuni mustani. Lõhn võib kõikuda magusa ja lääge vahel. Tänavakaubanduses on enamasti tükkidena (Narkootikumide tuvastamine 2012).

Morfiini saadakse kas unimaguna kupardest või oopiumist. Kristalliline, lõhnatu ja mõru maitsega pulber, mille värvus võib kõikuda valgest kohvipruunini. Lisaks pulbrile võib morfiin esineda tükkidena, kapslite, tablettide ja vedelikuna (Narkootikumide tuvastamine 2012).

Heroiini toodetakse morfiinist. Heroiin on kibeda maitsega pulber, mille värvus võib olla valge, hallikas, pruun. Leidub ka musta värvi heroini, mis on enamasti kleepuv mass (*Ibid.*).

Kokaiin on psühhostimulaator, mida saadakse kokapõõsa lehtedest. Lehtedest saadakse kokapasta, mille kokaiini sisaldus on umbes 80%. Kokapastast saadakse kokaiini lähteaine ja alles lähteaine töötlemisel saadakse puhas kokaiin. Puhas kokaiin on kohev ja pehme peen valge sätendavatest kristallidest koosnev pulber. Keelega maitsemisel mõru, kutsub esile keele kangeuse. Olenevalt puhtusastmest võib sarnaneda lumehelveste, kampri, suhkru või mõrusoolaga. Lõhn võib meenutada naftasaaduseid (*Ibid.*).

LSD (lüsergiinhappedietüülamiid) on üks võimsamaid hallutsinogeene, mida on võimalik saada nii sünteetiliselt kui ka looduslikult tungalteradest. LSD on lõhnatu ja maitsetu valge või valkjas pulber, mis tavaliselt esineb tablettide, kapslite, harva vedelikuna. Tänavakaubanduses võib LSD olla ka erivärviliste tablettide või pulbrina. Kõige tihedamini on LSD immutatud dekoratiivselt trükitud paberisse, mis lõigatakse postmargisuurusteks tükkideks (*Ibid.*).

Psilotsübiin on hallutsinogeen, mida sisaldavad „maagilised seemed“ *Panaeoluse*, *Strpharia* eriti aga *Psilocybe*. *Psilocybe* seen on 2,5 – 4cm. kõrgune väikese kübaraga. Eestile kõige lähemal kasvab *Psilocybe* seeni looduslikult Rootsis (*Ibid.*).

PCP on valge pulber, mida müüakse kapslites, kotikestes või lahusena. PCP on hallutsinogeen. Tänavakaubanduses esineb immutatud paberitükikeste, tablettide või kapslitena. PCP lõhustub väga hästi vees või alkoholis, on mõru maitsega ja võib segatud olla erinevate värvainetega (Narkootikumide tuvastamine 2012).

Amfetamiin on sünteetiline psühhostimulaator, mis esineb valge, vahel nõrga kollaka, pruunika, roosaka või hallika tooni, mõrkja maitse peenekristallilise pulbrina. Lahustub hästi vees. Tänavakaubanduses on müügil, lisaks pulbrile ka tabletid, mis võivad olla erineva kuju ning logodega (Narkootikumide tuvastamine 2012).

Metamfetamiin on amfetamiini üks teisend, kuid tugevama toimega. Põhiliselt on valge pulbrilise koostisega, kuid leidub kristallilist läbipaistvat ainet, mida kutsutakse peamiselt *ice*, *crystal*, *glass*. Tänavakaubanduses võib esineda lisaks pulbrile tablettidena, mis on erineva kuju ja logoga. (*Ibid.*)

Ecstasy all mõeldakse rühma sünteetilisi narkootikume, mis keemiliselt sarnanevad üksteisega. Ecstasyd on klassifitseeritud nii psühhostimulaatoriks kui ka hallutsinogeeniks. Ühendi struktuur määrab kindlaks, kas toime on rohkem sarnane amfetamiini või LSD-ga, sellest on tulnud ka aine klassifitseerimiserinevused. Populaarsemad tableti logod on naerata nägu, ristikeha motiiv, multifilmitegelased, erinevad sümbolid, näiteks Mitsubishi, Nike, Mercedes oma. Kuna Ecstasy on väga erineva koostisega, siis võib mõju olla igal tarbimiskorral erinev. Ecstasyd kutsutakse ka klubinarkootikumiks (*Ibid.*).

GBL on GBH lähteaine, mida pole lisatud ühegi narkootiliste ainete nimekirjadesse, kuna seda kasutatakse keemiatööstuses, näiteks tindi-, värvi- ja lakieemaldajates, kosmeetikatarvetes, tekstiili-, polümeer-, ja nailontoodetes, kütusetööstuses ja fotokeemias lisandina. GBL tarvitades muutub see organismis narkootikumiks tunnistatud GHBks (korgijook). GHBd saab toota ka 1,4.butaandioolist (1,4-BD), mida samuti kasutatakse laialdaselt tööstuses (*Ibid.*).

GHB on tugev kesknärvisüsteemi depressant, mida iga inimkeha toodab vähesel määral. GHB on värvusetu, lõhnatu, mõnikord õlitaoline vedelik, õrnalt soolaka maitsega. Esineb ka pulbrilisel kujul, tablettide või kapslite näol. Eestis on GHB IV nimekirjas naatriumoksübutüraadi nime all. GHBd kutsutakse ka klubinarkootikumiks (Narkootikumide tuvastamine 2012).

Politsei andmetel on GHB Eesti narkoturul leviku poolest teisel või kolmandal kohal olev meelemürk konkureerides amfetamiini ja marihunaanaga. GHB valmistamine on häbiväärselt lihtne. GHB leviku tõkestamiseks on riigikogus vastuvõtmiseks valmis seaduseelnõu, mis keelab selle narkootikumi kahe lähteaine kasutamise joobe tekitamise eesmärgil (Kaasik 2013).

1.1.3. Narkootikumide kasutamine õpieas

Teismelised kasutavad kõige sagedamini esmakordselt tubakat, alkoholi või marihuaanat. Neid kolme peetakse väravaks uimastite maailma, sest teismelised, kes neid tarbivad, võivad tutvuda ka selliste inimeste ja paikadega, kus tarbitakse teisi aineid. Katsetades ühega neist kolmest, siis tõenäoliselt proovitakse ka hallutsinogeene, amfetamiine, kokaiini, heroini või teisi uimasteid (Rogers, Goldstein 2005: 49).

Teismelised, kes jätkavad ainete tarvitamist või tarbivad neid rohkem kui mõned üksikud korrad, ei tegele enam eksperimenteerimisega. Nad võivad proovida uusi või erinevaid aineid ja mõelda, et nad ikka eksperimenteerivad, aga igasugune aine jätkuv kasutamine tähendab, et nad on liikunud tarvitamise järgmisele tasemele (*Ibid.*: 50).

Mida nooremana hakkab teismeline uimasteid tarbima, seda suurema tõenäosusega satub ta aimest sõltuvusse. Nendel teismelistel, kes proovivad alkoholi või marihuaanat 13-aastaselt, on palju suurem tõenäosus sattuda sõltuvusse, kui nendel teismelistel, kes alustavad „pidutsemisega” keskkoolis (*Ibid.*: 48).

Paljud normaalse puberteediea tunnused võivad olla märgiks ka sõltuvusohust või uimastite kuritarvitamisest: järsult halvenenud õppeedukus, lapse eemaldumine perekondlikest ettevõtmistest, näiliselt põhjusetud meeleolukõikumised agressiivsuse, unelemise ja keeldumise vahel jne (Ma tahan oma...2013c).

Sõltuvusoht pole selgelt äratuntav, kuid on käitumisviise, mis peaksid pälvima vanemate erilise tähelepanu: kui laps ei leia sõpru või pikaajaline sõprus katkeb, kui laps tunneb end üksildasena, ei tee ise enam algatusi, kui ta pidevalt kurdab "ma ei viitsi", "ma ei suuda seda". Need võivad olla märgid sellest, et nooruk ei saa hakkama igapäevaelu

nõudmistega. Või pole tal probleemide ja lahkkelide lahendamiseks piisavat perekonna toetust. Võib-olla viib see sõltuvust tekitavate ainete kuritarvitamiseni, võib-olla käitumishäireteni või teiste probleemideni. Seda liiki sümptomeid tuleks võtta tõsiselt: omavaheliste suhetega tuleb tõsiselt tegeleda (Ma tahan oma...2013c).

Teismeliste uimastitarvitamise viimane staadium on sõltuvus. Seda staadiumi tähistavad paljud kuritarvitamise tunnusjooned ja käitumisviisid. Teismeline on tarvitamisest täielikult haaratud. Ta kasutab pealesunnitult – see tähendab, et ta tunneb vajadust. Teismelised tarvitavad selles staadiumis isegi siis, kui nad seda tegelikult ei soovi. Nende tarvitamine on tunduvalt vähem kontrolli all (Rogers, Goldstein 2005: 52).

Teismelise füüsiline ja psühholoogiline seisukord hakkavad sageli halvenema. Võib esineda kaalulangust, sageneda haigestumisi, kannatada võivad hügieeniharjumused ja mälu. Suurenevad paranoia ja süütunne. Teismelise võivad mõne käitumise või pahanduse tulemusena tunda eneseväärikuse langust ja viha iseenda vastu. Kui teismeline kogeb uimastite tarvitamisest tingitud meeleolude kõikumisi, võivad hakata tekkima enesetapumõtted (Rogers, Goldstein 2005: 53).

Kõik narkootilised ained mõjutavad inimese meelelundeid. Ained muudavad olulisi psüühilisi funktsioone, näiteks ärkvelolekut, valutundlikkust, reaktsiooni kiirust, lähimälu ja tähelepanu (Oiseth, 1999b).

Narkootikumide tarvitamine ja uimast taastumine nõuab palju aega ja raha, seepärast hakkavad kannatama töö ja kool. Tekib hulgaliselt probleeme – täitmata kohustused, võlad, masendus ja valetamine, sõbrad keeravad selja, sekeldused politseiga. Paljud endised narkosõitlased on hiljem tunnistanud, et kahetsevad väga narkootikumidele raisatud aastaid (Narkomaania 2012).

Viimastel aastatel on Eestis uimastitarvitamine järsult kasvanud ennekõike laste ja noorte seas. Heroiini, amfetamiini ning teiste uimastite tarvitamise tagajärjeks pole ainult nende ainete tarbimise käigus isikule tekitatud tervislikud ja sotsiaalsed kahjud, vaid ka kasvav

kriminaalsuse tase ning nakkushaiguste, sh HI-viiruse levik ühiskonnas, mis on otseses seoses narkomaania probleemiga (Narkomaania 2012).

1.1.4. Narkootikumide tarbimise põhjused koolinoorte seas

Kui nooruk tarbib uimasteid ja muutub nendest sõltuvaks, on selle esilekutsujaks harva vaid narkootikumide pakkumine diileri poolt. Diiler on pigem põhjuste ahela viimane lüli. Noorukid ei hakka uimasteid tarbima "lihtsalt niisama". Pakkumine võib ohtlikuks muutuda alles siis, kui noorukil on tekkinud nõudlus narkootikumide järele. Uimastite kuritarvitamise põhjustel on oma eellugu, mis algab enamasti juba lapsepõlves (Ma tahan oma...2013a).

Uimastite tarbimisele tõukavad tegurid võivad olla väga erinevad. Narkomaania levikut soodustavad sellised sotsiaalsed probleemid nagu töötus, vaesus, alkoholism, vähene tervisealane teadlikkus ja sellest tulenev riskikäitumine. Üheks oluliseks riskifaktoriks on ka vaba aja veetmise võimaluste puudumine, mille tagajärjel võivad igavlevad lapsed ja noored hakata tundma huvi uimastite vastu. Uimastite kasutamine ja nendega eksperimenteerimine oli ja on iseloomulik ennekõike nooremale vanuserühmale (Narkomaania põhjused 2012).

Uurimused näitavad, et isiklikul tasandil on kuni 25-aastaste noorte seas levinumateks uimastitarbimise põhjusteks uudishimu, soov eksperimenteerida, sõprade ja eakaaslaste eeskuju, pere ja turvalisuse tunde puudumine, emotsionaalse läheduse defitsiit, vaba aja veetmise võimaluste puudumine, soov põgeneda probleemide eest ning ühekülgne arusaam uimastitest (*Ibid.*).

Ühiskondlikul tasandil on tähtsamateks põhjusteks uimastite kättesaadavus, ühese seisukoha puudumine narkootikumide ja sõltuvusse jäänud noorte ning nende abistamise suhtes, narkomaania ja HIV-nakkuse teema tagaplaanile jäämine ühiskonnaelu ja päevapoliitika teiste probleemide kõrval, olukorda mõjutada saavate inimeste (õpetajate, ametnikud) vähene kompetentsus antud probleemi käsitlemisel, haridussüsteemi

orienteeritus stabiilsete isikuomaduste ja keskendumisvõimega õpilastele (Narkomaania põhjused 2012).

Kõiki neid põhjuseid tuleb arvestada mitte ainult uimastiennetustöö planeerimisel, vaid ka riikliku uimastipoliitika kujundamisel ja elluviimisel (Narkomaania põhjused 2012).

Tuleb süveneda ja endale teadvustada, et noortel on erinevaid perioode elus, kuid mõned neist on väga tundlikud igasugustele mõjutustele. See tähendab seda, et lapsed ja noorukid on kõige haavatavamad üleminekul ühest arenguperioodist teise või suuremate elumuudatuste ajal nagu üleminek lapsest noorukiikka (Noorte...2013).

Sel perioodil jõutakse algkoolist põhikooli. Küllalt sageli peab noor üksi hakkama saama, vanemad pööravad talle vähem tähelepanu ning otsitakse-leitakse oma koht eakaaslaste seas. Noore peamist enesehinnangut kujundavad just ebarahuldavad suhted oma kodu ja vanematega. Tavaliselt proovitakse meelemürke esimest korda just sel perioodil (*Ibid.*).

Põhikooli lõpuks on enamus jõudnud ka noorukiikka ja edasi tuleb gümnaasiumi või kutsekooli minek. See periood on nagu katsumus, mis paneb proovile, kui tugev on emotsionaalne, vaimne, sotsiaalne ja füüsiline tervis (*Ibid.*).

Sel perioodil on loomumane riskide võtmine ja elamustejanu, sageli ollakse segaduses ja hirmul. Noored võivad käituda väljakutsuvalt, mis on alateadlik viis väljendada oma teadvustamata sisemisi konflikte, proovitakse piire õpetajate ja vanematega. On tekkinud oskus manipuleerida teiste inimestega. Hormonaalsete ja psühholoogiliste muutuste tulemusel tuntakse end tihti ebakindlana (kahtlused tekivad nii enda välimuse kui ka populaarsuse suhtes). Sõltumata ealisest arengust võib elu ette tuua vanemate lahutuse või surma, elukoha muutuse, kooli muutuse vm. See on suur katsumus noorele inimesele (*Ibid.*).

Põhikool erineb algkoolist oluliselt ning mõnel lapsel võivad tekkida kooliraskused. Kuigi lapsed selles vanuses ei pruugi veel tunda huvi uimastite proovimise vastu, võib mõnigi neist teha algust alkoholiga ning mõned katsetada olmekeemiaga. See võib tähendada

näiteks juba nõukogude ajast teada kummiliimi, aga ka bensiini ja mitmesuguse muu olmekeemia toodete aurude sissehingamist (Uimastid ja noored 2012).

Mida vanemaks lapsed saavad, seda tähtsamad on nende sõprade ja arvamusiidrite seisukohad ning avameelseid hetki vanematega jääb üha vähemaks (Uimastid ja noored 2012).

Noortel on sageli raske kujundada oma hoiakuid, kui nad saavad tundlikus eas vastuolulist infot. Kooliharidus õpetab küll, et ütle “EI” uimastitele, kuid samas puudub Eesti koolide õppekavades terviklik uimastikäsitlus ja vastavate õpetajate kvalifikatsioon on madal. Väga paljud lapsevanemad ja täiskasvanud näitavad tervislikule eluviisile vastupidist eeskujut (Noore hoiakud...2013).

Massimeedia võimendab oma reklaamidega sageli meelemürkide tarvitamist. Teismelised on reklaamist rohkem mõjutatud kui täiskasvanud. Noored näevad, et mõne pop-artisti uimastite tarvitamine ei lõpe hukkamõistu vaid kuulsusega jne (Noore hoiakud...2013).

Kooliõpilaste seas viidi läbi põhjalik narkomaanialane uuringu 2011. aastal Tervise Arengu Instituudi poolt, mis uuris ka narkootikumide tarvitamise põhjuseid: „Uimastite tarvitamine koolinoorte seas: 15–16-aastaste õpilaste legaalse ja illegaalse narkootikumide kasutamine Eestis”. Raport annab ülevaate 15–16-aastaste kooliõpilaste hoiakutest legaalse ja illegaalse uimastite tarvitamise suhtes ning uimastitarvitamise levikust (Uuringud 2013).

Uuring „Eesti kooliõpilaste tervisekäitumine 2009/2010 õppeaastal” tutvustab 2010. aastal Eestis läbi viidud 11-15 aastaste kooliõpilaste tervisekäitumise küsitlusuuringu tulemusi. Uuring sisaldas ka narkootikumialaseid küsimusi (Uuringud 2013).

1.1.5. Sõltuvuse teke ja ravivõimalused

2008. aastal alustas oma tegevust narkomaaniaravi andmekogu. Narkomaaniaravi andmekogu andmesisestuseks on loodud internetiaadress: <http://www.sm.ee/narkoregister>. Narkomaaniaravi andmekogu on asutatud Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete ning nende lähteainete seaduse § 111 alusel (Narkomaaniaravi andmekogu 2012).

Andmekogu eesmärgiks on narkomaaniaravile pöördunud isikute anonüümsete andmete töötlemine, mis on vajalik (Narkomaaniaravi andmekogu 2012):

- narkomaania esinemise analüüsimiseks,
- sellealaste tervishoiuteenuste korraldamiseks,
- narkomaania preventsioonimeetmete kavandamiseks,
- preventsioonimeetmete tõhususe hindamiseks,
- narkomaaniaravi alase statistika korraldamiseks.

Uimastisõltuvus ehk *narkosõltuvus* on seisund, mil inimest valdab sundsoov saavutada narkootilise aine mõjul tekkiv olek. Sõltuvuse tekkeks võib kuluda vähem või rohkem aega, see sõltub uimasti väärkasutaja isiksuseomadustest, aine omadustest, väärkasutuse intensiivsusest jms (Oiseth 1999a).

Uimastipruukimise erinevad vormid (Lanno 2012: 9):

- proovimine - üksikud kogemused.
- Juhutarvitamine - aine pruukimine mingis kindlas kohas või situatsioonis.
- Kuritarvitamine - aine tarvitamine ohustab tervist või halvendab elus toimetulekut, ilma doosita ei suudeta elada.
- Sõltuvus - aine pruukimine on elus esmatähtis, teised suhted ja tegevused on ebaolulised.

Kõik narkootikumid tekitavad sõltuvust ehk soovi saada uimastit üha uuesti. Peamine sõltuvus võib olla kas vaimne (psüühiline) või füüsiline. Vaimne sõltuvus tähendab, et peale narkootikumi mõju kadumist tekib inimesel varem või hiljem vastupandamatu tung võtta seda uuesti. Ilma uimastita ei suudeta ennast enam mõnusalt tunda. Füüsiline sõltuvus tähendab, et inimese keha on narkootikumide kasutamisega harjunud ning vajab neid pidevalt. Kui sellisel inimesel jääb mingil põhjusel tavapärane kogus narkootikumi saamata, jääb ta justkui haigeks: tekivad võõrutusnähud (Narkomaania 2012).

Veel kaasneb narkomaaniaga sotsiaalne, seksuaalne ja majanduslik sõltuvus (Lanno 2012: 10-11):

- **sotsiaalne sõltuvus** – sõltuvus dikteerib kogu elu ja käitumist. Sõltlase ümbert kaovad ta sõbrad ja tuttavad, narkomaanide ringist on raske välja murda, ühised saladused ja rahalised suhted.
- **Seksuaalne sõltuvus** – uimastite poolt rikutud hormonaalne tasakaal häirib suguelundite talitlust, ilma uimastiteta ei julgeta enam kontakte luua, ei olda võimelised füüsiliseks vahekorraks või kui sinnani on siiski jõutud, ei tunta sellest naudingut. Seksuaalelu on võimalik elada ainult narkouimas.
- **Majanduslik sõltuvus** – narkomaan muutub majanduslikult kiiresti sõltuvaks narkootikumide levitajatest. Ta peab pidevalt otsima võimalusi raha hankimiseks. Narkomaan ei suuda ka täisväärtuslikult töötada, teenimaks ausal teel raha. Nii saab narkomaania varem või hiljem kuritegude algmootiiviks.

Uimastisõltuvus on progresseeruv haigus, mida on võimalik ravida ning seega on uimastisõltlastel nagu kõigil teistel patsientidel õigus tervishoiuteenustele. Uimastisõltuvuse ravi ja rehabilitatsiooni süsteemi tervikuna võib vaadelda kui eri sihtrühmadele suunatud ning erinevate ravi eesmärkidega teenuste koordineeritud võrgustikku, mis sisaldab erinevaid elemente alates uimastisõltlase motiveerimisest uimastivabaks eluks ja lõpetades tema integreerimisega ühiskonda töövõimelise liikmena. Igas riigis on see süsteem erinev ja koosneb erinevatest elementidest (Narkomaania ravi 2012).

„Ravi” on lai mõiste, ühendades kõikvõimalike uimastisõltlaste aitamisele suunatud tegevusi. Vastavalt konkreetse riigi uimastipoliitikale kasutatakse paralleelselt „raviga” ka teisi mõisteid. Nii on inglisekeelses erialakirjanduses levinud kolm peamõistet – *treatment, care, assistance*, mida võib eesti keelde tõlkida kui „ravi”, „hooldus” ja „abi”. Erinevad allikad määratlevad need mõisted erinevalt (Narkomaania ravi 2012).

Lihtsustatult võib ravi määratleda kui haiguse, häire või sümptomi kõrvaldamise. Sõltuvuse ravi on ravikokkuleppe alusel toimuv ravi sõltuvusest vabanemiseks või sõltlase vaevuste leevendamiseks. Asendusravi korral viiakse sõltlane illegaalselt ainelt üle raviainele. Eestis levinuimad asendusravimid on metadoon ja buprenorfiin (*Ibid.*).

Rehabilitatsioon on psühhoterautiliste ja kasvatuslike võtete rakendamine eakohase toimetuleku ja sotsiaalse integratsiooni parandamise, uimastite tarvitamise lõpetamise ja sõltuvuskäitumisest vabanemise eesmärgil. Rehabilitatsiooni eesmärk on püsivate psüühikamuutuste saavutamine ja uute käitumismallide omandamine ning eneseefektiivsuse tõstmine riskisituatsioonides toimetulekuks läbi erinevate teraapiliste võtete ja eriala spetsialistide nõustamise. Ravis ja rehabilitatsioonis kasutatakse erinevaid lähenemisi ja meetodeid (*Ibid.*).

Vastavalt lastekaitse seadusele vajab laps viivitamata abi, kui ta on tingimustes, mis ohustavad tema elu ja tervist või kui laps ise oma käitumise või tegevusega ohustab oma tervist ja arengut. Seega kuulub uimastitarvitamine kui kahjustav tegevus, millele kaasnevad sageli ka elu ja tervist ohustavad tingimused, nende olukordade hulka, kus laps kindlasti abi vajab. Ravi vajaduse otsustab arst, võimalusel psühhiaater (Narkomaaniajuhis 2012: 43).

Uimastite kuritarvitajatel esineb väga sageli kaasvalt muid psüühikahäireid, mida tuleb ravi käigus arvestada. Laste uimastitarvitamine on sümptomiks komplekssele lapse isiksuse arengu häirele. Uimastitarvitamisega, kui see on pidev, kaasnevad lapse toimetulekuhäired kõikides tema elu sfäärides (Narkomaaniajuhis 2012: 43):

- häiritud peresuhted,
- häiritud edasijõudmine koolis või koolist väljalangemine,
- häiritud suhted eakaaslastega.

Lapse aitamine kasvada ühiskonnas iseseisvalt toimetulevaks inimeseks on võimalik, kui tegeldakse kõikide häiritud valdkondadega paralleelselt. Lapse psüühika on häiritud eeskätt tunde-tahtelu sfääris, mida iseloomustab emotsionaalne ebapüsivus, keskendumis- ja eneseregulatsioonihäired, impulsiivsus ning väga vähene pingetaluvus (*Ibid.*: 43).

1.2. Uimastipoliitika ja narkootikumide kasutamise ennetamine

Narkopoliitika – see on põhimõtted ja otsused, millega riik ja valitsusasutused mõjutavad illegaalsete psühhoaktiivsete ainete (ained, mis mõjutavad ajutegevust) kasutamist ja kasutamise tagajärgi (Narkopoliitika kujundamine...2013).

Uimastite kuritarvitamine on üks peamisi tervishoiu- ning sotsiaalprobleeme nii kõikjal Euroopa Liidus kui väljaspool. Enamik uimastite tarvitamise vorme on stabiliseerumas, kuid siiski esineb igal aastal 6500–8500 uimastite tarbimisest põhjustatud surmajuhtu (Euroopa komisjon 2012).

Kuigi igal Euroopa Liidu liikmesriigil on endiselt õigus oma narkopoliitikale, on nüüdseks kindlalt nõustunud koostöötamise tulemuslikkuses, mis kajastub mitmes koordineerimist ja koostöötegevusi tähtsustavas arengusuunas. Liikmesriigid muudavad oma uimastialast seadusandlust, et rõhutada vahet isiklikul otstarbel uimastite omamisega seotud õigusrikkumiste ning nende pakkumise ja kaubitsemisega seotud õigusrikkumiste vahel. Üldiselt on hakatud rangemalt karistama narkoärimehi ja vähem tähelepanu

pöörama narkootikumide isiklikul otstarbel omamise ja kasutamise karistamisele. Selline nihe on kooskõlas kogu Euroopas leviva suundumusega panna järjest enam rõhku uimastisõltlaste ravivõimaluste laiendamisele ja meetmetele, mis viiks uimastiprobleemidega inimesed kriminaalõiguslikust süsteemist ravi ja taastusabi võimaluste juurde (Paimre 2013: 1).

Narkootikumide tarvitamisest tingitud kahjud nõuavad ühiskonnalt suuri materiaalseid kui ka mittemateriaalseid ressursse. Seega on efektiivne uimastiennetus väga oluline. Ennetus on keerukas valdkond, kus ühel pool on programmi loojad, kes usuvad, et nende lähenemine lahendab probleemid, teisel pool skeptikud, kes arvavad, et puuduvad empiirilised tõestusmaterjalid, et see nii on, ja nende vahel on programmide tarbijad ja otsusetegijad, kes peavad tegema mõistliku valiku (Narkomaania ennetamine 2012).

Uimastiennetuse tõhustamisega on tihedalt seotud hindamine, mis on määratletud kui sekkumise väärtuse hinnang, tuginedes selgetele kriteeriumitele ja standardile. Lihtsamalt öeldes on hindamine protsess, mille kaudu saadakse ettenähtud kogutud, analüüsitud ja jagatud informatsioon tõenduspõhiste otsuste tegemiseks. On tõestatud, et mida rohkem hindamist on programmis, seda väiksemad on programmi kulud ning programm paraneb ja muutub järjest tõhusamaks (Narkomaania ennetamine 2012).

Eesti puhul võib eristada narkopoliitikas 4 etappi (Narkopoliitika kujunemine...2013):

- nõukogude aeg,
- 1990-ndate I pool – peidetud aeg,
- 1990-ndate II pool – reageerimise algus,
- 2000-ndad – toimimise aeg.

Nõukogude aega iseloomustas repressiivne narkopoliitika. Enne 1990-ndaid oli narkootikumide kasutamine Eestis suhteliselt harva esinev nähtus. Põhiliselt tarbiti unimagunast kodusel teel valmistatud nn mooniteed ehk moonikomposti ning marihuaanat (kanepiprodukt). Haruldased olid veel sünteetilised amfetamiini-tüüpi ja ecstasy-rühma ained, samuti ka heroiin (*Ibid.*).

1990-ndate keskelt alates hakkas Eesti narkoturule lisanduma uusi aineid ning narkootikumide tarbimine suurenes kiiresti. Narkomaania muutus terviseprobleemist (sõltuvushaigus) sotsiaalseks probleemiks (Narkopoliitika kujunemine...2013).

Taasiseseisvunud riiki iseloomustas narkomaaniaproblemaatika ignoreerimine riigi poolt. Võib öelda, et narkopoliitika hakkas Eestis arenema 2000-ndatel. Selleks ajaks oli selge, et midagi on vaja ette võtta ning loodi mitmeid narkopoliitika dokumente (*Ibid.*).

2003. aastal võeti vastu "Narkomaania ennetamise riiklik strateegia aastani 2012", mis on Sotsiaalministeeriumi, Siseministeeriumi, Justiitsministeeriumi, Haridus-ja Teadusministeeriumi ning teiste asjaomaste institutsioonide koostöös valminud üleriiklik multidistsiplinaarne pikaajaline strateegia narkootikumidevastase võitluse alal (*Ibid.*).

1.2.1. Uimastipoliitika mudelid

On võimalik eristada erinevaid uimastipoliitika mudeleid, millest enam levinud on kaks, mida tihti üksteisele vastandatakse (Kahjude... 2012):

- repressiivne ehk uimastivaba ühiskonna mudel, mis on oma eesmärgiks võtnud illegaalsete uimastite täieliku tõrjumise;
- kahjude vähendamise mudel, mis püüab minimeerida seda kahju ja neid kulutusi, mida uimastite tarvitaja toob ühiskonnale, teistele inimestele ning iseendale.

Esimese mudeli peamiseks tegevusstrateegiaks on uimastite täielik keelustamine ning keeldude võimalikult tõhus kontroll. Kahjude vähendamise mudel toonitab sõltlaste tõhusa ravi ja rehabilitatsiooni vajalikkust ning repressiivsete meetodite võimalikult säästliku ja otstarbekat kasutamist (*Ibid.*).

Kuna Eestis on leitud, et narkomaaniat kui sotsiaalset probleemi kaotada pole koheselt võimalik, kuulub Eesti uimastipoliitika selle teise, kahjude vähendamise mudeli alla. Kahjude vähendamine on üks prioriteete ja efektiivsemaid vahendeid, et vähendada ning ennetada HIVi ja hepatiidi levimist Eesti elanikkonnas. Selline tegevus on suunatud eelkõige narkomaanidele, kes ei taha või ei suuda uimastitest loobuda ning selle tegevuse

eesmärgiks on langetada uimastitarvitamise ja sõltuvuskäitumise tagajärgi tervisele ja ühiskonnale. Kahjude vähendamise all mõistetakse teabe levitamist riskirühmadesse kuuluvate isikute hulgas riskikäitumise vähendamiseks, asendusravi võimaldamine süstivatele uimastisõltlastele jne (Kahjude... 2012).

Euroopa Liit on välja töötanud ELi uimastivastase strateegia 2005-2012, mille eesmärk on kaitsta rahva tervist ning edendada sotsiaalset ühtekuuluvust, ennetades ning vähendades uimastite tarbimist. Selles keskendutakse kahele peamisele uimastipoliitika mõõtmele – nõudluse ja pakkumise vähendamisele, ning selle saavutamiseks kasutatakse järgmiseid valdkondadevahelisi meetmeid: koordineerimine, rahvusvaheline koostöö ning teabevahetus, teadusuuringud ning hindamine (Euroopa komisjon 2012).

Euroopa Liidu uimastialases tegevuskavas (2009–2012) seatakse ambitsioonikad eesmärgid ning määratletakse 72 meetet ebaseadusliku uimastitarbimise ning sellest tulenevate sotsiaalsete ning tervisekahjude oluliseks vähendamiseks. Uimastisõltuvust käsitlevas soovitus (2003) soovitas Euroopa Liidu nõukogu liikmesriikidel vähendada uimastite tarbimisest põhjustatud surmajuhtumite ning tervisekahjude esinemist, koostades uimastikahjude ennetamist käsitlevaid strateegiaid (*Ibid.*).

Euroopa Liidu soovitus, strateegia ning tegevuskavad moodustavad integreeritud, valdkondadevahelise ning tasakaalustatud lähenemisviisi uimastite nõudluse ja pakkumise vähendamiseks. Nendes võetakse arvesse (*Ibid.*):

- erinevaid riskitasemeid erinevate uimastitarbimise vormide puhul (nt mitme uimasti koos tarbimine);
- uimastite tarbijate vanust ning muid eripärasid.

Alates 2013. aastast on Tervise Arengu Instituudi olulisemateks sihtgruppideks üldelanikkond (sh lapsed, noored, lapsevanemad) ning erinevad riskirühmad (riskilapsed ja –noored, süstivad narkomaanid). Eestis on olulisemateks tegevussuundadeks narkomaania ennetamisel uimastiennetuse integreerimine riiklikusse õppekavasse ja töö lastevanematega (Tegevused 2013).

1.2.2. Eesti Uimastiseire Keskus

Eesti Uimastiseire Keskus kogub usaldusväärseid ning Euroopa tasandil võrreldavaid andmeid narkootikumide tarvitamise ja selle tagajärgede, ennetustöö ning narkopoliitika kohta, et anda ülevaade tõenduspõhiste otsuste tegemiseks (Eesti Uimastiseire... 2012).

Keskuse läbi viidud uuringus „Uimastite tarvitamine koolinoorte seas: 15–16-aastaste õpilaste legaalsete ja illegaalsete narkootikumide kasutamine Eestis” toob välja, et alates 1995. aastast on elu jooksul mõnd illegaalset uimastit proovinud 15–16-aastaste kooliõpilaste osakaal kasvanud. 1995. aastal oli see näitaja 7%, 1999. aastal 15%, 2003. aastal 24%, 2007. aastal 30% ja viimasel (2011) uuringuaastal 32%. Võrreldes 2007. aastaga on enam kasvanud inhalantidega katsetamine: toona oli inhalante proovinud 9% õpilastest, 2011.aastal aga 15%. Pikemas ajalisel perspektiivis (võrreldes 2000. aastate algusega) on sagenenud kanepi, rahustite/uinutite ja maagiliste seente proovimine. Nelja aasta jooksul on mõnevõrra vähenenud *popperi* ning *ecstasy*’ga katsetamine, pikemas ajalisel lõikes amfetamiinide proovimine (Uimastite tarvitamine...2012).

Illegaalsete uimastite tarvitamise eelduseks on kättesaadavus. Käesolevas uurimuses koguti õpilastelt hinnanguid nelja narkootikumi kättesaadavusele: kanep, *ecstasy*, amfetamiinid ning rahustid/uinutid (arsti korralduseta). Kanepit hindas küllalt või väga kergesti kättesaadavaks 32% õpilastest, sh 34% poistest ja 30% tüdrukutest. Kanepi kergele kättesaadavusele viitab asjaolu, et noortest, kes polnud kanepit elu jooksul kordagi proovinud, tunnistas 31%, et on olnud olukorras, kus avanes võimalus seda uimastit tarvitada. Sarnaselt narkootikumide tarvitamisega sõprade seas ilmnes seos vastaja isiklike kogemuste ning tema õdede-vendade kogemuste vahel: uimastitega kogemusi omavatest noortest ütles 14%, et ka nende õed/vennad on mõnda ankeedis esitatud neljast narkootilisest aimest proovinud, samas kui neist noortest, kel uimastitega kogemusi polnud, ütles vaid 5%, et õed/vennad on proovinud mõnda nimetatud uimastitest (*Ibid.*).

Väga tänuväärne on kooli uimasti- ja seksuaalhariduse hetkeseisu barjääride kaardistamine 2011. aastal, mille peaesmärk on välja selgitada, millised tegurid toetavad

koolikeskkonna õppeprotsessis uimasti- ja seksuaalharidust ning millised on antud valdkondade käsitlemisega seotud probleemid. Uuring on vajalik, et välja selgitada õpetajate ettevalmistust ja teadmisi uimasti- ning seksuaalhariduse õpetamisel (Vorobjov, Abel-Ollo, Part, Kull 2011: 13).

Vastavalt Euroopa Narkootikumide ja Narkomaania Seirekeskuse (EMCDDA) (2011) seisukohtadele on tõendus põhised elemendid kooli uimastihariduses järgnevad: fikseeritud õppekava, korduvalt läbi viidud sekkumised (tunnid), iga tunni määratletud õpitulemused ning õpisisu toetavad õppematerjalid. Eelduseks selliste programmide elluviimiseks koolis on hästi ettevalmistatud õpetajad, keda toetavad vastavad tugisüsteemid (*Ibid.*: 6).

1.2.3. Lapsevanemate roll lapse narkootikumide tarbimise ennetamises

Parim vahend noorukite alkoholi- ja uimastiprobleemide mõistmiseks ning nende vastu võitlemiseks, on informatsioon. Informeeritus ja teadlikkus ei jäta lapsevanemat kõrvalseisjaks, kui teismeline läbib täiskasvanuks saamisel rasket teekonda (Rogers, Goldstein 2005: 44).

Uimastipreventsioon tähendab vanemate jaoks eelkõige seda, et nad aitavad lapsel õppida oma probleemide ja raskustega toime tulema, et laps ei peaks otsima kindlustunnet ja rahuldust mujalt, näiteks sõltuvusainetest. Uimastipreventsioon tähendab vanemate jaoks ka hoolitsemist selle eest, et nende lapsel oleks võimalus saada vahetuid, isiklikke, ehedaid elamusi elust. Et laps saaks end proovile panna vanusele vastavate ülesannetega ja tulemuste eest ka vastutada (Ma tahan...2013b).

Kuigi teismeeas on sõbrad ja ümbritsev seltskond olulise tähtsusega, mõjutavad kodune taust, sealsed suhted, kehtestatud reeglid ja normid noorukit nii kodus kui väljaspool kodu. Hea või halb läbisaamine vanematega ning kodune toetus või selle puudumine võivad noore inimese katseid narkootikumide ja alkoholiga õhutada või aidata ära hoida.

Katsetamine uimastitega ja vanemlik kontroll on omavahel seotud (Uimastite tarvitamine koolinoorte...2012).

Järjepidev toetamine annab noortele hea enesetunde ja tõstab enesekindlust. Piiride seadmine aitab õpetada enesekontrolli ja vastutust (Family...2013).

On oluline, et lapsevanemad on kaasatud ja teadlikud oma lapse tegemistest. Tuleb otsida võimalusi lapsega suhtlemiseks, toetada neid, julgustada ja anda lapsele teada, kui palju ta lapsvanemale tähendab. Lapsevanem peab leidma aega oma lapsele (Kids and...2013: 12).

Väga tähtis on oma last tõeliselt kuulata. Kaks parimat asja, mida vanemad saavad on lastele anda on arendada enesekindlust ja positiivseid väärtushinnanguid (Kids and...2013: 13).

Aljona Kurbatova (2012), Tervise Arengu Instituudi nakkushaiguste ja narkomaania ennetamise osakonna juhataja: „*Asjaolu, et nii palju tähelepanu kui narkomaania teema saab iga aasta novembris, mil Euroopa Narkoseirekeskus (EMCDDA) avaldab järjekordse aastaraporti olukorrast Euroopa Liidus, ei saa me ülejäänud aasta peale kokku. Taaskord tõstetakse raportis Eesti esile kui riik, kus uimasti üledoosi tõttu sureb kõige rohkem inimesi miljoni elaniku kohta.*

Surмага lõppev üledoos ei oleks võimalik, kui sellele ei eelneks uimasti esimene proovimine ja selle tarvitamine. Mida rohkem on meie seas inimesi, kes narkootikume tarvitavad, seda kõrgem on potentsiaalsete üledooside arv.”

Ta toob oma kirjutises välja, et erinevalt paljudest Euroopa riikidest, on meie süstivad narkomaanid veel noored inimesed (18-24 aastat), kellest enamik proovis uimasteid juba alaealisena ja süstimisega alustasid nad keskmiselt 18-aastaselt (Kurbatova 2012).

Iga lapsega on vaja tegeleda kodus ja koolis, et õigeaegselt märgata muutusi tema käitumises ning aidata tal teha elus õigeid valikuid. Ei ole vaja oodata, kuni asi jõuab üledoosini, et siis kiirabi ja ravimi abil surma ennetada ning alles seejärel nentida, et

temaga on halvasti. Kodu on esmatähtis. Head peresuhted, üksteisest hoolimine ning avatud ja usalduslikud suhted lapse ja vanema vahel aitavad lastel kasvada sotsiaalselt võimekaiks. Vanem ei pea olema täiuslik. Meie ühiskonnas ei ole küsimus ainult selles, kas vanemad annavad endast parima, kas nad armastavad oma lapsi või mitte, vaid selles, et vanemad on sageli liiga stressis või majanduslikult mures, et oma laste jaoks tõeliselt olemas olla. Kavatsused on õiged, aga oskusi ja võimalusi napib. Emotsionaalse sideme ja tähelepanu puudumine varajases eas on aga riskifaktor sõltuvuse tekkimisele. Seetõttu peab senisest rohkem tähelepanu pöörama vanemlike oskuste arendamise programmidele ja raskustesse sattunud perede abistamistele (Kurbatova 2012).

Sotsiaalsete toimetulekuoskuste õpetamine ja laste võimestamine, nende pädevuse tõstmine keerulistes olukordades lahenduse leidmiseks ei ole niisama sõnakõlks. See peab olema oluline osa kooliprogrammist ja seda läbivalt, alustades kõige varasemast vanuseastmest. Tähelepanu tuleb pöörata igale lapsele, kellel tekib raskusi koolikohustuse täitmisega. Kool peab olema valmis ja võimeline probleeme märkama, kuid ta vajab abi nende lahendamiseks. Õpetaja võib ju näha, et lapsel on probleem, kuid ei suuda üksi näiteks tema kodust olukorda paremaks muuta. Kool, omavalitsus ja riik peavad ühiselt tagama tugisüsteemi ning erinevad teenused peredele, kes ei tule iseseisvalt toime lapsele täisväärtusliku keskkonna pakkumisega (*Ibid.*).

Muretsemiseks on põhjust, sest sõltuvushaigusi ei esine enam vaid probleemsetes kodudes. Ka lapsed nendest peredest, kus kõik tundub korras olevat, ei suuda tihti uimastite kiusatusele vastu panna. Seetõttu ei tohiks vanemad lasta turvatundel end uinutada. Millised võimalused on vanematel lapsi mõjutada? Mida nad saavad teha, et oma lapsi uimastite eest paremini kaitsta? Seadusega lubatud uimasteid nagu energiajooke, sigarette ja alkoholi kujutatakse meedias sageli kui loomulikku osa ihaldusväärselt ja lähedast elustiilist. Paljud alustavadki nende tarvitamist lihtsalt seepärast, et need tunduvad olevat head lõõgastusvahendid, või siis selleks, et täiskasvanulikum ja lähedam näida. Iga lapsevanem peaks kindlasti oma lastega uimastitest rääkima. Paljud vanemad räägivad küll tubakast ja alkoholist, kuid keelatud uimastite puhul eelistatakse pigem pea liiva alla peita ja pimesi uskuda, et „meie peres

seda ei juhtu“. Nii hangivad noored oma pahatihti vildakad teadmised tänavalt, sõpradelt või interneti vahendusel. Lapsed õpivad palju jälgides ning matkides ja lapsevanema isiklik eeskuju on lapse hilisemate hoiakute kujunemisel äärmiselt oluline. Nii tuleks alkoholi juues lastele selgitada, miks täiskasvanud joovad ning kuidas teha seda end kahjustamata. Kui lapsevanem suitsetab, võiks see olla ennekõike õppetund sõltuvuse ohtlikkusest. Ka avameelne vestlus täiskasvanu kogemustest keelatud uimastitega võib olla väärtuslik. Teismelisi ei ole võimalik 24 tundi ööpäevas jälgida ja kui nad on mingil põhjusel otsustanud uimasteid tarvitada, siis nad seda reeglina ka teevad. Lapsevanema kohus on kehtestada piirid, mis on lubatud ja mis mitte ning millised on piiride ületamise tagajärjed. Õpetada oma tegude tagajärgede eest vastutama ei ole lihtne, kuid selged piirid, asjade omavahel läbiarutamine, aus info ja nõuanded aitavad sellele kaasa (Tervise arengu... 2009).

Siseministri juhtimisel alustas 2012 aprillis kõrgemal poliitilisel tasemel tegevust uimastiennetuse valitsuskomisjon, mille liikmed on sise-, sotsiaal-, haridus- ja justiitsminister, eksperdid, vabakonna ning omavalitsuste esindajad. Komisjoni eesmärgiks on kõrgemal riiklikul tasemel pöörata narkomaania vähendamisele senisest suuremat tähelepanu, strateegiliselt koordineerida nii ennetust kui pakkumise vähendamist ja siduda ühise eesmärgi nimel tervikuks kõikide jõudude tegevus. Uimastiennetuses plaanitakse tuleval aastal rõhuda alaealistele ja nende lähedastele – lapsevanematele (Ojamaa 2012).

2. UURIMUS PÕHIKOO LIS ÕPPIVATE LASTE VANEMATE NARKOOTIKUMIDE ALASEST INFORMEERITUSEST JA HOIAKUTEST

2.1. Uurimisprobleemi seade, uurimiseesmärk ja –ülesanded

Narkomaania levik on üks tõsisemaid probleeme kogu maailmas ning puudutab väga sügavalt ka Eestit. Meie riik on Euroopa Liidus esirinnas üledoosi tagajärjel surevate narkomaanide suhtes. Kuna puudub võimalus narkootikumid turult kaotada ning pidevalt leiutatakse uusi narkootilisi aineid, on väga tähtis, et antud teemaga tegeletakse pidevalt ja järjekindlalt. See on vajalik narkomaania ennetamiseks, narkomaaniaga kaasnevate riskide ja ohtude teadvustamiseks.

Väga tähtis roll on kanda lastevanematel, et ennetada uimastitarbimist ja last kasvatada narkootikumide ohtudest teadlikuna. Teooriast selgub, et narkomaania hakkas Eestis kiiresti levima 1990-ndatest aastatest alates, siis väga suur osa tänaseid lapsevanemaid ei kasvanud üles narkootikumidest ohtlikus ühiskonnas ning ei ole teada, mis tasemel on nende teadlikkus ja hoiakud antud valdkonnas. Ei ole ka läbi viidud ka vastavaid uuringuid. Sel põhjusel teostati anonüümne küsitlus ning analüüsiti tulemusi.

Uurimuse eesmärk: välja selgitada põhikoolis õppivate laste vanemate narkootikumide alane informeerituse tase ja hoiakud.

Eesmärgi saavutamiseks on tõstatatud järgnevad uurimisküsimused:

- Missugused on põhikoolis käivate laste vanemate teadmised narkootikumidest?
- Milliste kanalite kaudu saavad lapsevanemad oma teadmised narkootikumidest?
- Milline on lastevanemate hoiak narkootikumide kahjulikkuse ja levimise suhtes?
- Kas lapsevanemad peavad narkootikumide teemat põhikoolis probleemiks ja ohuks?
- Kas lapsevanemad tegelevad ennetustööga oma laste seas?

Uurimisküsimustele vastamiseks on püstitatud ülesanded:

- koostada küsimustik.
- Läbi viia ankeetküsitlus ja uurida põhikoolis käivate laste vanemate teadlikkust ja hoiakuid narkootikumide suhtes.
- Analüüsida lastevanemate teadmisi/hoiakuid, abistamaks narkootikumide tarbimise ennetamist ning toetuse võimalust narkootikume tarbivale lapsele.

2.2. Uurimuse läbiviimine ja valim

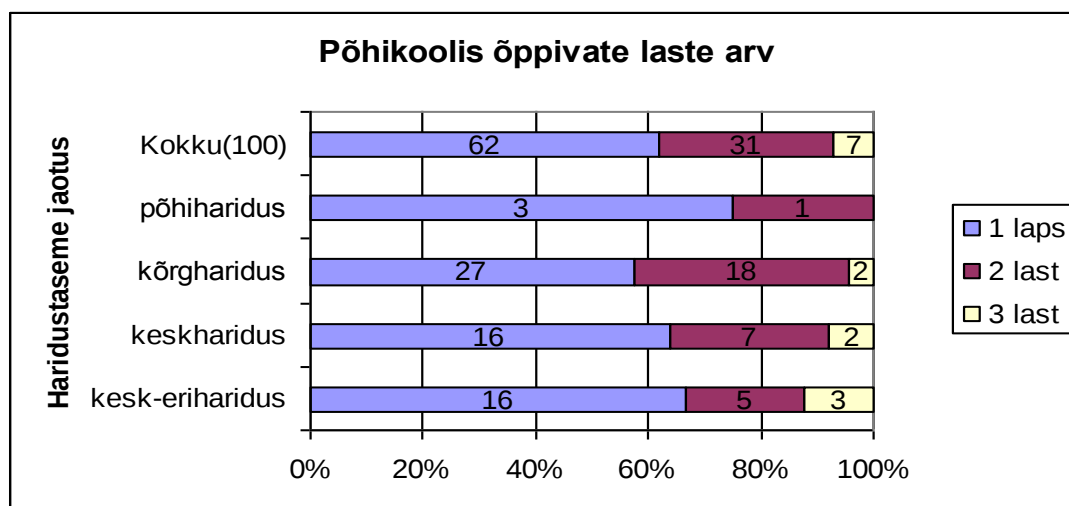
Uurimismeetod. Uurimus teostati kvantitatiivse meetodi abil. Uurimuse läbiviimiseks kasutati ankeetküsitlust, mis edastati sotsiaalmeedia kaudu (vt Lisa 1). Ankeedi koostas töö autor e-formulari keskkonnas. Ankeet koosnes 14-st küsimusest, kus neli esimest küsimust puudutasid vastaja sotsiaaldemograafilist tausta. Järgnevad kümme küsimust käsitlesid narkootikumide alast informeerituse taset. Küsimustik koosnes valikvastustest. Andmeid koguti 15. jaanuarist kuni 09. märtsini 2013. Ankeedile vastas sada põhikoolis õppiva lapse vanemat.

Uurimuse valim. Küsitluses kutsuti osalema põhikoolis õppivate laste vanemaid sotsiaalmeedia kaudu. Vastuseid laekus sada. Antud lõputöö empiiriline osa põhineb vastajate ankeetküsitluse andmetel.

Vastajatest olid ülekaalus naised, keda oli 88% ja mehi 12%. Vanuseline jaotus näitas, et vastajaid jagus nii vanusesse 30-39 (55%) kui ka 40-49 (39%). Väga vähe oli

lapsevanemaid vanuses 20-29 (4%) ning 50 ja rohkem (2%). Vanuselises jaotuses oli mehi kuus vanuses 30-39, viis vanuses 40-49 ja üks vanuses 50 ja rohkem.

Järgneval joonisel 1 on välja toodud vastajate põhikoolis õppivate laste arv ja haridustaseme jaotus.

Joonis 1. Vastajate jaotus haridustaseme ja laste arvu järgi (autori koostatud).

Haridustaseme järgi oli vastajatest ülekaalus kõrgharidusega lapsevanemad ning vaid 4% vastajatest oli põhiharidusega. Kõrgharidusega vastajad olid aktiivsemalt valmis vastama, mis näitab nende huvi probleemi uurimise vastu. Samuti võib järeldada, et sotsiaalmeedias korraldavale uurimusele ja palvele sellele vastata, oskavad kõrgharidusega lapsevanemad pöörata rohkem tähelepanu, osates hinnata uurimuste tähtsust ja vajalikkust.

Põhikoolis õppivaid lapsi oli üle pooltel vastajatest üks. Kaks last oli aga 31%-l ja kolm last 7%-l vastajatest.

Meesvastajatest oli kuuel üks laps põhikoolis, viiel kaks last ja ühel kolm last põhikoolis.

Kõrgharidusega vastajatel oli ka põhikoolis õppivaid lapsi kõige rohkem ning lastearvu poolest oli kõrgharidusega vanematel kõige rohkem kaks või üks laps põhikoolis.

Antud sihtgrupis olevad lapsevanemad on sündinud enne Eesti Vabariigi taassündi ning narkomaania leviku kiiret arengut Eestis. Tänapäeval on aga narkomaania teadvustamine ja ennetus väga olulisel kohal ning igal lapsevanemal kohus kaitsta oma last ohtude eest ühiskonnas.

2.3. Uurimuse tulemused

2.3.1. Põhikoolis õppivate laste vanemate teadmised narkootikumidest

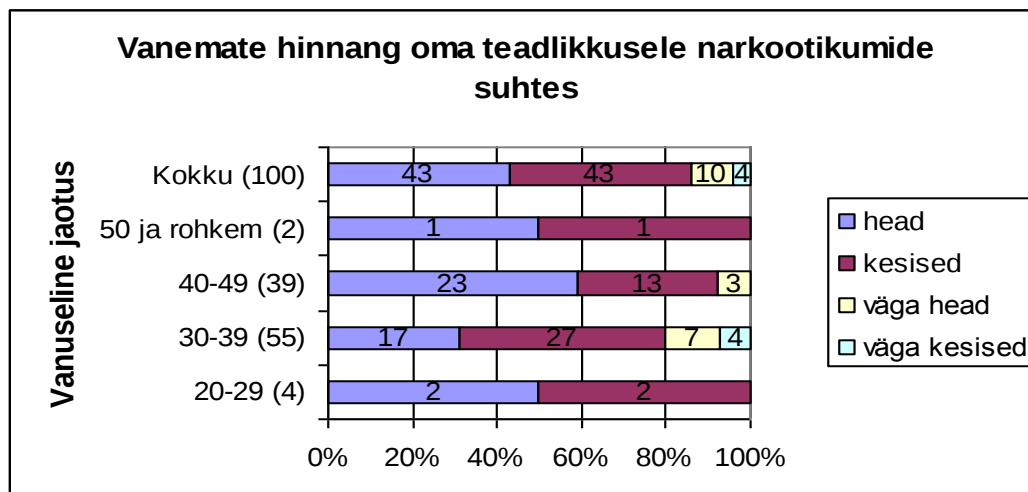
Antud peatükis tuuakse välja, kuidas hindavad lapsevanemad ise oma informeerituse taset narkootikumide suhtes. Alljärgnev tabel 1 näitab lastevanemate hinnangut oma narkootikumide alaste teadmiste suhtes kokkuvõtvalt.

Tabel 1. Lastevanemate informeerituse tase (autori koostatud).

Teadmised	%
head	43
kesised	43
väga head	10
väga kesised	4
kokku	100

Võrdselt hinnati oma teadmisi kesisteks ja headeks. Mõlemaid vastuseid valis 43% vastanutest. Väga kesisteks pidas oma teadmisi antud teemal 4%. Rohkem kui pooled vanematest hindasid oma teadmisi narkootikumide alal üle keskmise ja alla poolte vanematest alla keskmise.

Järgneval joonisel 2 tuuakse välja lastevanemate hinnang oma teadmistele narkootikumide suhtes vanusegruppide lõikes. Iga vanusegruppi on käsitletud eraldi.

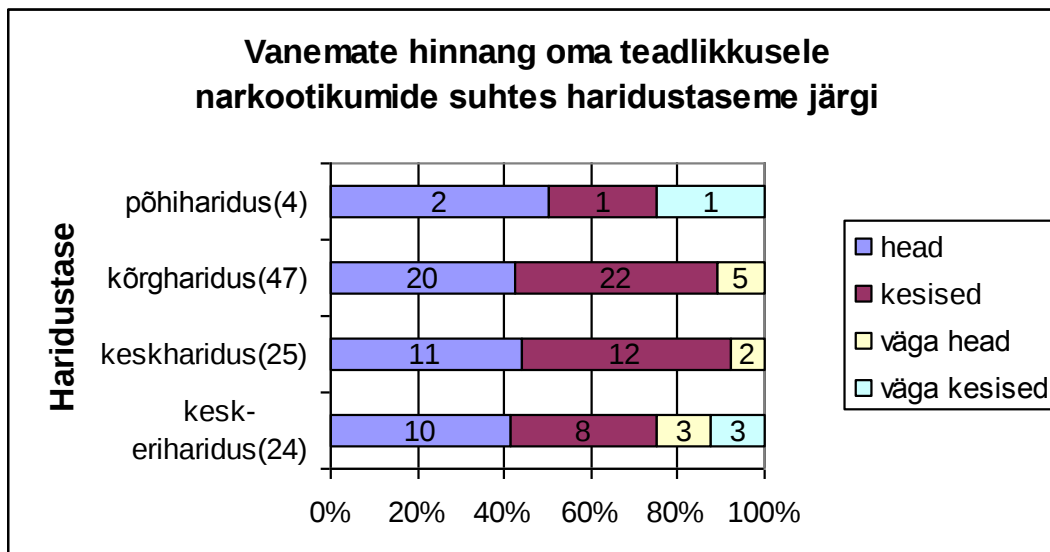

Joonis 2. Lastevanemate hinnang oma teadlikkusele narkootikumide suhtes vanuse järgi (autori koostatud).

Eelnev joonis 2 kajastab lastevanemate hinnangut oma teadmistele narkootikumide suhtes vanusegruppide lõikes. Väga heaks hindas oma teadmisi ainult kaks vanusegruppi: üle kümne protsendi 30-39 aasta vanuseid ja alla kümne protsendi 40-49 aasta vanuseid lapsevanemaid. Samas väga kesiseks pidas oma teadmisi ainult vanuses 30-39 vastajad - alla kümne protsendi. Heaks peavad oma teadmisi aga kokku 43% vastajaid, kus vanusegrupis 30-39 arvas seda ainult 25% aga samas vanuses 40-49 suurem osa – peaaegu 60% selles vanusegrupis vastajaid.

Uuringu põhjal saab öelda, et enam haritud lapsevanemad ei oma rohkem teadmisi narkootikumide suhtes. Seega on põhjust muretsemiseks, et uimastialane info kas ei liigu või seda ei peeta tähtsaks - seega ka ennetustöö lastevanemate poolt tänaste laste seas ei ole kindlasti piisav (vt joonis 3, lk 33).

Järgnev joonis 3 näitab lastevanemate narkootikumide alase teadlikkuse hindamise jaotust haridustaseme järgi.

Joonis 3. Lastevanemate hinnang oma teadlikkusele narkootikumide suhtes haridustaseme järgi (autori koostatud).

Antud joonisel 3 on näha, et vastajatest ainult kesk-eriharidusega veidi üle 10% ja põhiharidusega üle 20% hindavad oma teadmisi narkootikumide suhtes väga kesisteks. Kesk- ja kõrgharidusega vastajate seas oma teadmisi väga kesisteks ei peetud. Kõrg- ja keskharidusega vastajatest peaaegu pooled pidasid oma teadmisi kesisteks. Väga heaks peavad oma teadmisi väga väike protsent vastajaid ning põhiharidusega vastajate seast mitte üksi.

2.3.2. Lapsevanemate teadmiste kanalid narkootikumide kohta

Järgnevas alapeatükis on välja toodud, milliste kanalite kaudu on lapsevanemad saanud informatsiooni narkootikumide kohta (vt tabel 2).

Tabel 2. Infokanalid, mille kaudu lapsevanemad on saanud teadmisi narkootikumide kohta (autori koostatud).

Kanalid	%
TV	81
internet	76
ajakirjandus	69
tuttavatelt	36
kampaaniad	35
raadio	29
erialane kirjandus	29
muu	22

Tabeli 2 põhjal näeme, et kõige rohkem (81%) on lapsevanemad saanud infot narkootikumide teemal TV vahendusel. Veidi vähem (76%) on infot saanud Interneti vahendusel ning päris palju (69%) teadmisi on ka ajakirjanduse vahendusel omandatud. Palju nõrgemad infokanalid on aga kampaaniad, raadio, tuttavad, erialane kirjandus või muu.

Kuna kõige rohkem infot on saadud TV ja Interneti vahendusel, siis tegelikult me ei tea, kas see info on ka põhjalik, õpetlik ning hariv.

3.3.3. Narkootikumide ohtlikkus ja kättesaadavus

Järgnevas alapeatükis tuuakse välja lastevanemate teadlikkus ja hoiakuid narkootikumide ohtlikkuse ja kättesaadavuse kohta. Küsimusele, kas narkootikumide kahjulikkuse kohta leidub lastevanemate arvates infot piisavalt, vastasid enamuse lapsevanemad jaatavalt - 74% ja eitavalt - 26% (vt tabel 3). Lastevanemate arvamuse kohaselt järelilikult vajadusel on info siiski olemas ja kättesaadav.

Tabel 3. Narkootikumide kahjulikkuse kohta leiduv info (autori koostatud).

Info	%
jah	74
ei	26
kokku	100

Tänastest lapsevanematest peavad narkootikumide tarbimist põhikooli õpilaste seas väga ohtlikuks suur osa vastajatest ning alla kümne protsendi vanemaid ei pea seda ohtlikuks (vt tabel 4).

Tabel 4. Narkootikumide tarbimise ohtlikkus (autori koostatud).

Ohtlikkus	%
väga ohtlik	78
keskmiselt ohtlik	14
mitte eriti	8
kokku	100

Lastevanemate teadlikkus narkootikumide tarbimise kohta koolides on siiski kesine, sest peaaegu pooled vanematest ei osanud öelda, kas see on tänaste kooliõpilaste seas probleemiks (vt tabel 5, lk 36).

Sellest järelduvalt ei tea lapsevanemad, kas koolides esineb narkootikumide tarbimist, kas sellega tegeletakse.

Tabel 5. Hinnang narkootikumide probleemsusele (autori koostatud).

Probleem	%
ei oska öelda	48
jah	36
ei	16
kokku	100

Vanematel puudub peaaegu täielikult teadmine narkootikumide hankimise võimaluste kohta, sest 71% vastajaid ei osanud seda öelda (vt tabel 6).

Tabel 6. Kas narkootikumid on Eestis õpilastele kergesti kättesaadavad (autori koostatud)?

Kättesaadavus	%
ei oska öelda	71
jah	25
ei	4
kokku	100

Veerand vastajatest on kindlad, et narkootikumid on õpilastele kergesti kättesaadavad ning 4% arvab, et ei ole. Suurem osa vastajatest ei oska seda öelda, kas narkootikumid võivad olla õpilastele kergesti kättesaadavad.

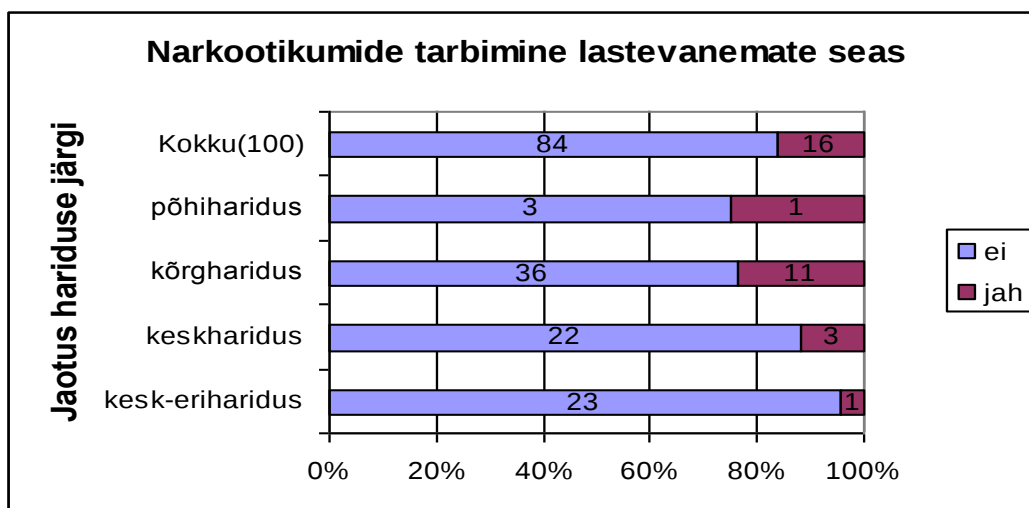
Lastevanemate hinnangule uimastialasele ennetustööle põhikooliõpilaste seas annab ülevaate järgnev tabel 7.

Tabel 7. Uimastialane ennetustöö põhikoolilaste seas (autori koostatud).

Ennetustöö	%
ei tea	48
ei	37
jah	15
kokku	100

Sarnaselt narkootikumide probleemi hindamisele koolilaste seas, ka ennetustöö kohta koolis peaaegu pooled vastajad ei osanud öelda, kas ennetustöö põhikoolilaste seas on piisav. See näitab kooli ja kodu koostöö vähesust ning lapsevanema kesist huvi koolis toimuva kohta.

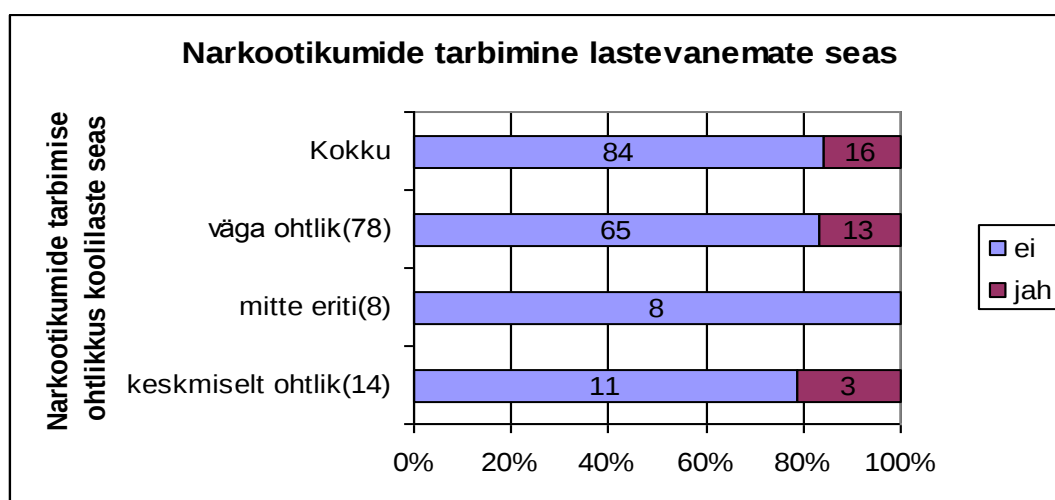
Järgnevalt tuuakse välja, kuidas jagunevad arvamused lastevanemate seas nende endi narkootikumide tarbimise põhjal. Uuringus küsiti lastevanematelt, kas nad ise on tarbinud narkootikume. Järgnev joonis 4 annab ülevaate vastajate narkootikumide tarbimise kohta haridustaseme järgi.

Joonis 4. Lastevanemate narkootikumide tarbimine haridustaseme järgi (autori koostatud).

Narkootikume pole üldse tarbinud suur osa vastajatest - 84%. Põhiharidusega ja kesk-eriharidusega vanemate seas oli kokku 2% tarbinud narkootikume ning kõige rohkem, 11% vastajatest, kuulus kõrgharidusega lastevanemate hulka, kes on tarbinud narkootikume. Joonise põhjal võib väita, et haridustase ei ole mõjutanud narkootikumidele „Ei” ütlema.

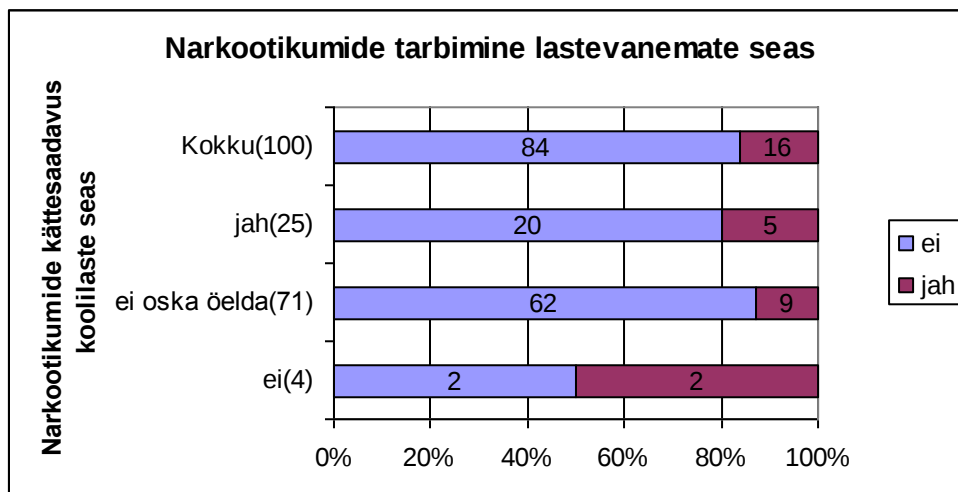
Järgnevalt jooniselt 5 näeme, kuidas narkootikumide tarbimise järgi lapsevanemad suhtuvad narkootikumide tarbimise ohtlikkusse koolilaste seas.

Joonis 5. Lapsevanemate arvamus narkootikumide tarbimise ohtlikkusest koolilaste seas nende endi narkootikumide tarbimise järgi (autori koostatud).

Joonis näitab, et vastajatest rohkem kui pooled peavad narkootikumide tarbimist kooliõpilaste seas väga ohtlikuks. Ise on aga narkootikume tarbinud nende vastajate seast 13%. Seega ise narkootikumidega kokku puutunud üle poolte vanematest peavad narkootikumide tarbimist koolilaste seas väga ohtlikuks.

Järgnevalt jooniselt 6 näeme, kuidas jaguneb narkootikumide tarbinud lastevanemate arvamus narkootikumide kättesaadavuse kohta kooliõpilaste seas.

Joonis 6. Lastevanemate arvamus narkootikumide kättesaadavusest kooliõpilaste seas nende endi narkootikumide tarbimise (autori koostatud).

„Ei oska öelda” vastajatest on üle 80% neid, kes ise ei ole tarbinud narkootikume ja alla 20%, kes on tarbinud narkootikume. Ainult 4% vastajaid ei pea narkootikume kooliõpilaste seas kergesti kättesaadavaks ning jagunevad mittetarbinud ja tarbinud lastevanemate seas täpselt pooleks. Narkootikume kergesti kättesaadavaks kooliõpilaste seas peab 25% vanemaid ning narkootikume mittetarbinud moodustavad nendest 80% ja ise tarbinud 20%.

Usaldusväärsed vestlused lapsega on viis olla kursis väljaspool kodu ning koolis toimuvaga. Vestluse käigus jagatakse vastastikku infot ning lapsevanem saab palju ära teha läbi vestluste tehes ennetustööd rääkides narkootikumide kahjulikkusest ja ohtudest.

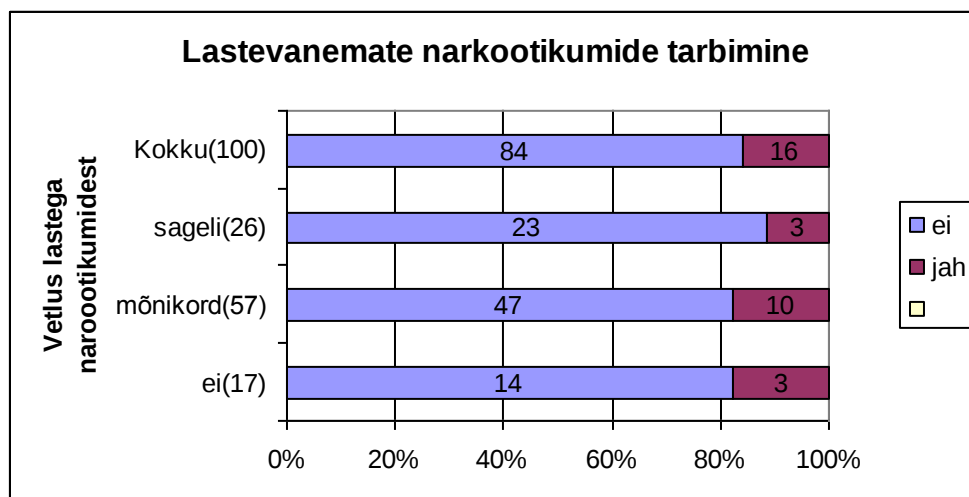
Järgnevas tabelis 8 on välja toodud, kas lapsevanem on oma lapsega vestelnud narkootikumidest, et ennetada nende tarbimist (vt. tabel 8).

Tabel 8. Lapsevanema vestlus narkootikumidest nende ennetamiseks (autori koostatud).

Vestlus	%
mõnikord	57
sageli	26
ei	17
kokku	100

Lapsvanemad antud teemal siiski oma lastega räägivad. Kindlasti võiksid seda teha kõik vanemad ning rääkida rohkem kui mõnikord. Lapsed vajavad info kinnistamist, nendeni võib jõuda vale või ebapiisav info narkootikumidest ning usaldusväärsed vestlused tugevdavad lapse ja vanema vahelist suhet.

Järgnev joonis 7 näitab, kas ise narkootikume tarbinud lapsevanemad räägivad oma lapsega narkootikumide teemal rohkem.

Joonis 7. Lastevanemate enda narkootikumide tarbimise mõju lastega narkootikumide teemal rääkimisel (autori koostatud).

Nagu joonise põhjal selgub, siis enda kokkupuude narkootikumidega ei mõjuta sel teemal lapsega rohkem rääkima. Ise narkootikume tarvitanud lapsevanematest rääkis sel teemal

oma lapsega sageli üle kümne protsendi vastajatest. Mõnikord tegi seda ise narkootikume tarbinud vanematest aga ligi kaksikümmend protsenti.

2.3.4. Arutelu, järeldused ja ettepanekud

Narkootikumide tarvitamise tagajärjeks on ainete tarbimise käigus inimesele tekitatud tervislikud ja sotsiaalsed kahjud, lisaks kriminaalsuse kasv ning nakkushaiguste levik ühiskonnas. Nagu teooriast selgus, siis Euroopa Liidu poolt kavandatud strateegia aastani 2012 nägi ette narkomaania leviku tõkestamiseks ennetada ja vähendada uimastite tarbimist keskendudes nõudluse ja pakkumise vähendamisele, siis viimastel aastatel on Eestis uimastitarvitamine järsult kasvanud ennekõike just laste ja noorte seas.

Lapsevanematel on täita väga tähtis roll laste kasvatamisel täisväärtuslikeks kodanikeks ning teha seejuures kasvatamisel ka narkomaaniaalast ennetustööd. Lapsevanemad on esmaseks kujundajaks lapse arusaamadele ümbritsevast keskkonnast. Seetõttu on väga vajalik lapsevanema kõrge narkootikumide alane informeerituse tase, et olla abiks lapsele uimastialase informatsiooni teadvustamisel ja hoiakute kujundamisel.

Antud lõputöö andis võimaluse uurida põhikoolis õppivate laste vanemate narkootikumide alast informeerituse taset, mis andis vastuse, kuidas lapsevanemad ise hindavad oma teadlikkust narkootikumidest.

Üle poolte vastajatest olid vanuses 30-39 aastat (55%) ning vanuses 40-49 aastat 39%. Väga noori lapsevanemaid (20-29 aastat) oli vastajate seas 4% ning eakamaid vanuses 50 ja rohkem kõigest 2% . Enamus vastajaid on sündinud enne Eesti Vabariigi taassündi ning narkootikumide kiiret levikut meie riigis. Nad ei ole oma kooliajal reeglina ise kokku puutunud narkootikumidega.

Valimis oli väga suur osa (47%) vastajatest kõrgharidusega ning keskhariiduse ja kesk-eriharidusega kokku 49% ning keskhariidust ei olnud omandanud kõigest 4% vastanud lapsevanematest (vt joonis 1).

Ankeetküsitluse analüüsi põhjal võib öelda, et lapsevanemad ise hindasid vanusegruppide järgi oma teadmisi narkootikumidest headeks (43%) ja kesisteks (43%) (vt joonis 2). Erinevus oli grupis 30-39 aastased, kus üle 20% pidas teadmisi heaks, aga üle 40% kesisteks. Lapsevanemad hindasid oma teadmisi kriitiliselt, kuna väga heaks hindas teadmisi ainult 10% vastajaid.

Haridustaseme järgi jagunes vastajate hinnang oma teadmistele narkootikumidest enam vähem pooleks head ja kesised teadmised. Väga kesisteks hindas teadmisi ainult põhiharidusega ja kesk-eriharidusega vanemaid (vt joonis 3). Haridustase ei mõjuta lastevanemate teadmisi antud teemal, kuna hinnang jaguneb üpris võrdselt. Kuna hinnang oma narkootikumide alasele teadlikkusele on suures osas kesine, on põhjust muretsemiseks, et ennetustöö lastevanemate poolt tänaste laste seas ei ole piisav.

Uuringust selgus, et kõige rohkem (81%) on lapsevanemad saanud infot narkootikumide teemal TV vahendusel. Veidi vähem (76%) on infot saanud Interneti vahendusel ning (69%) teadmisi on ka ajakirjanduse vahendusel omandatud. Palju nõrgemad infokanalid on aga kampaaniad, raadio, tuttavad, erialane kirjandus või muu (vt tabel 2).

Televisioon on tänapäeval väga suureks infoallikaks, sest telerite ees veedetakse suur osa oma vabast ajast ning sealt edastatav informatsioon on üks kiiremini inimesteni jõudev. Samuti on väga tähtsal kohal Internet, mille vahendusel loetakse uudiseid ja ollakse kursis maailmas toimuvaga. Seega on väga tähtis edastada läbi meedia erinevaid kampaaniaid, projekte, vajalikke uudiseid ja värsket informatsiooni, et inimesed oleks kursis adekvaatse ja kontrollitud infoga antud teemal.

Narkomaaniast räägitakse ja kirjutatakse, kuid kas inimesed teadvustavad narkootikumide kahjulikku mõju? Vastanud lastevanematest 74% leiab, et infot narkootikumide kahjulikkuse kohta leiab piisavalt (vt tabel 3). Kuid samas hindasid lapsevanemad oma teadmisi väga suures osas kesiseks. Siit järeldub, et lapsevanemad küll teavad, et info on kuskil olemas, aga järelikult ei olda infot omandatud ning oma teadmisi täiendatud.

Narkootikumide kättesaadavust põhikooliõpilaste hulgas hindas kergeks 25% lapsevanemaid ning 4% leidis, et narkootikumid ei ole lastele kergesti kättesaadavad. Kuid samas suurem osa, 71% vastajatest, ei osanud vastata, kas narkootikumid on õpilastele kergesti kättesaadavad (vt tabel 6). Kuna üle poolte vastajatest ei osanud sellele vastata, siis võib järeldada, et neil puudub ülevaade, kuidas narkootikumid kooli ja lasteni jõuda võivad, kuidas toimub pakkumine.

Narkootikumid on väga tõsine teema, narkootikumide tarbimisega kokku puutumisel, alustades tarbimist ning sattudes sõltuvusse, võib see rikkuda inimesel kogu tema ülejäänud elu. Uuringust selgub, et oma lastega on narkootikumide teemal vestelnud sageli 26% vastajatest. Seda pole teinud 17% vastajaid ning mõnikord on vestelnud 57% vastajaid (vt tabel 8). Informatsiooni vahetamine võib olla vastastikune. Usaldusväärsel vestlusel annavad ka lapsed infot lapsevanemale kõnealusel teemal. Lapsevanemad antud teemal siiski oma lastega räägivad. Kindlasti võiksid seda teha kõik vanemad ning rääkida rohkem kui mõnikord. Lapsed vajavad info kinnistamist, nendeni võib olla jõudnud vale või ebapiisav info narkootikumidest ning usaldusväärsed vestlused tugevdavad lapse ja vanema vahelist suhet.

Kui lapsevanem on käsitleva teemaga kokku puutunud ja tunneb oma lapse koolis toimuva kohta huvi, siis ta on ka kursis narkootikumide kohta tehtava ennetustööga. Uimastialast ennetustööd põhikoolilaste seas pidas piisavaks 15% vanemad, 48% lapsevanemaid ei osanud öelda, kas ennetustöö laste seas on piisav ning 37% pidas seda ebapiisavaks (vt tabel 7). Kuna peaaegu pooled vastajaid ei osanud seda öelda, siis järelikult puudub koostöö kooli ja kodu vahel.

Sarnaselt teadmisele ennetustöö kohta koolis, ei oska lapsevanemad ka öelda (48%), kas narkootikumid on koolilaste seas probleemiks (vt tabel 5), mis näitab samuti kooli ja kodu koostööd ning vanemate teadlikkuse nõrka taset uimastitealasest informeerituse tasemest.

Samas hindas väga suur osa (78%) lapsevanemaid narkootikume koolilaste seas väga ohtlikuks (vt tabel 4), millest järelduvalt ollakse siiski teadlikud narkootikumide tarbimise tagajärgedest.

Antud küsitluse käigus uuriti lastevanemate endi narkootikumide tarbimist ja analüüsi, kas isiklik kokkupuude narkootikumidega tõstis lastevanemate teadlikkust antud teemal.

Küsitlusest selgus, et enamus (84%) lapsevanemaid siiski ei ole ise tarbinud narkootikume (vt joonis 4). Kõrgem haridustase ei ole mõjutanud lapsevanemaid narkootikumidele „Ei” ütlema, sest ise narkootikume tarbinud lastevanematest olid suurem osa kõrgharidusega.

Ise narkootikume tarbinud lastevanemad hindasid aga narkootikumide tarbimise ohtlikkust koolilaste seas väga ohtlikuks ja ohtlikuks. Nende teadlikkus ohtlikkuse suhtes on seega hea. Kuid samas narkootikumide kättesaadavuse kohta kooliõpilaste seas ei osanud nad suuremas osas vastata (vt joonis 6).

Isiklik kokkupuude narkootikumidega ja hinnang, et narkootikumid on ohtlikud koolilaste seas, ei ole see mõjutanud lastega sel teemal rohkem rääkima.

Kokkuvõtvalt leiab töö koostaja küsitluse analüüsimise tulemusel, et põhikoolis õppivate laste vanemate narkootikumide alane informeerituse tase on alla keskmise. Teema on küll lastevanematele tuttav, teatakse, et infot antud teemal leiab, kuid samas selgub, et lastevanemate teadmised on lünklikud ning ebapiisavad teemaga tegelemiseks probleemiga reaalselt kokku puutudes või ennetustööks oma lastega.

Selleks, et narkomaania probleematika tõsidus ja ohtlikkus, ennetustöö tähtsus ja koostöö kooli ja lastevanemate seas jõuaks iga tänase lapsevanemani ning täna koolis õppivad lapsed oleksid ise tulevikus narkootikumide ohtlikkusest teadlikud ja oskaksid teha piisavat ennetustööd oma lastega, siis on vaja alustada kohe tõhusama, järjepideva ning põhjaliku teavitustööga ning lastevanemate kaasamisega antud probleemiga tegelemisel.

Järgnevalt tuuakse välja autori ettepanekud, mis aitavad kaasa ennetustöö tõhusamaks muutmisele koolides ja lastevanemate teadlikkuse tõstmiseks ning nende kaasamiseks ennetustöösse.

- Uimastitemaatika põhjalikum käsitlemine koolis. Kuna koolinoorte seas tehtud uuringu tulemus (Uimastite tarvitamine koolinoorte...2012) näitab narkootikumide tarbimise tõusu koolinoorte seas, siis tuleb lisada õppekavasse järjepidev teema käsitus. Tuleb korraldada õppekäike ja näidata õppefilme. Koolitundidesse tuleb kutsuda rääkima teemat valdavad inimesed, kes sellega pidevalt kokku puutuvad või saavad kogemusi vahetada. Teema huvitav käsitus, õppefilmid, mis näitavad reaalselt, mida narkootikumid võivad inimesega teha, annavad parema ülevaate, on huvitavamad ja info kinnistub paremini.
- Järjepidev uimastialane kampaaniate ja projektide korraldamine ja nende kajastamine ka läbi meedia. Kuna uuring näitas, et lapsevanemate teadlikkus ei ole piisav, teadmised on lünklikud ning oma lastega antud teemal vesteldakse suhteliselt vähe, siis läbi kampaaniate juhitakse teemale tähelepanu. Kuna suurema osa infot narkootikumidest olid lapsevanemad saanud läbi TV ja Interneti (info läbi kampaaniate ainult 35%), siis on tähtis roll senisest tõhusamate kampaaniate korraldamisel meedia vahendusel.
- Koolides kaasata lapsevanemad ennetustöösse korraldades ühiseid teemaõhtuid, kus toimub õppefilmide vaatamine ja antud teemat valdavate külaliste loengute kuulamine lastevanemate teadlikkuse tõstmiseks. Korraldada loenguid seminari vormis, et oleks võimalus teema üle arutleda ja mõtteid vahetada nii lastevanematel omavahel kui ka koos lastega.
- Teostada jätkuvalt uuringuid laste uimastitarbimise, kui ka antud teema hoiakute kohta.
- Teostada uuringuid üleriigiliselt lastevanemate teadlikkuse ja hoiakute kohta.

Aastast 2013 on võetud riiklikul tasandil suund kaasata lastevanemaid narkootikumide ennetamise programmi. Töö autor loodab, et selle tulemusel tõuseb lastevanemate teadlikkus narkootikumide suhtes, lapsevanemad õpivad tegema ennetustööd laste seas ning lapsed oskavad seeläbi teha teadlikke valikuid oma eluteel.

KOKKUVÕTE

Lõputöö „Põhikoolis õppivate laste vanemate teadlikkus ja hoiakud narkootikumide suhtes” koosnes kahest peatükist. Esimene peatükk käsitles narkootikumide olemust ja probleeme ning teine peatükk analüüsis uuringu tulemusi.

Narkootikumid on aineid, mida inimesed kasutavad joobe või naudingu saamiseks, aga mis on seadusega keelatud ning tervisele ohtlikud. Viimastel aastatel on Eestis uimastite tarvitamine järsult kasvanud eelkõige laste ja noorte seas. Narkomaania levikule aitavad kaasa sotsiaalsed probleemid: töötus, vaesus, alkoholism, vähene tervisealane teadlikkus ja sellest tulenev riskikäitumine ning ka näiteks ka vaba aja veetmise võimaluste puudumine, mille tagajärjel võivad igavlevad lapsed ja noored hakata tundma huvi uimastite vastu.

Ühiskondlikul tasandil on tähtsamateks põhjusteks uimastite kättesaadavus, ühese seisukoha puudumine narkootikumide ja sõltuvusse jäänud noorte ning nende abistamise suhtes, narkomaania ja HIV-nakkuse teema tagaplaanile jäämine ühiskonnaelu ja päevapoliitika teiste probleemide kõrval.

Kuna Eestis on leitud, et narkomaaniat, kui sotsiaalset probleemi kaotada pole koheselt võimalik, on valitud narkomaaniaga tegelemisel kahjude vähendamise mudel, mille tegevus on suunatud eelkõige narkomaanidele, kes ei taha või ei suuda uimastitest loobuda ning selle tegevuse eesmärgiks on langetada uimastitarvitamise ja sõltuvuskäitumise tagajärgi tervisele ja ühiskonnale.

Uuring teostati anonüümselt sotsiaalmeedia kaudu. Uuring selgitas välja põhikoolis õppivate laste vanemate informeerituse taset narkootikumide suhtes. Uurimusest näitas, et vanemad hindavad oma teadmisi üpris kriitiliselt jagunedes vastustes oma teadmistele enam vähem pooleks head ja kesised. Väga heaks hindas oma teadmisi kõigest 10% vastajaid. Haridustase ei tõstnud vastajate hinnangut oma teadmistele, mis näitab, et haridustasemest ei olene kõrgem informeerituse tase.

Uuringust selgus, et kõige rohkem on lapsevanemad saanud infot narkootikumide teemal TV vahendusel. Veidi vähem on infot saanud Interneti ja ajakirjanduse vahendusel.

71% vastajatest ei osanud vastata, kas narkootikumid on õpilastele kergesti kättesaadavad. 25% arvas, et see on nii ning 4% arvas, et ei ole kergesti kättesaadavad. Kuna üle poolte vastajatest ei osanud sellele vastata, siis võib arvata, et neil puudub ülevaade, kuidas narkootikumid kooli ja lasteni jõuda võivad, kes neid pakub ja vahendab.

Kuna narkootikumid on väga tõsine teema, sest narkootikumidega kokku puutumisel, alustades tarbimist ning sattudes sõltuvusse, võib see rikkuda inimesel kogu tema ülejäänud elus, siis usaldusväärset suhtlust lapse ja tema vanema vahel, on tähtis koht.

Küsitlusest selgub, et oma lastega on narkootikumide teemal vestelnud sageli 26% vastajatest. Seda pole teinud 17% vastajaid ning mõnikord on vestelnud 57% vastajaid. Informatsiooni vahetamine on vastastikune. Usaldusväärset vestlust annavad ka lapsed infot lapsevanemale kõnealusel teemal. Lapsvanemad antud teemal siiski oma lastega räägivad. Kindlasti võiksid seda teha kõik vanemad ning rääkida rohkem kui mõnikord. Lapsed vajavad info kinnistamist, nendeni võib olla vahepeal jõudnud vale või ebapiisav info narkootikumidest ning usaldusväärset vestlust tugevdavad lapse ja vanema vahelist suhet.

Kui lapsevanem on teemaga kokku puutunud ja tunneb oma lapse koolis toimuva kohta huvi, siis ta on ka kursis narkootikumide kohta tehtava ennetustööga. Uimastialast ennetustööd põhikoolilaste seas pidas piisavaks 15% vanemad. 48% lapsevanemaid ei osanud öelda, kas ennetustöö laste seas on piisav ning 37% pidas seda ebapiisavaks.

Lapsevanema isiklik kokkupuude narkootikumidega ei tõstnud tema teadlikkust ega andnud ennetustööks lastega paremat positsiooni.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et lapsevanemate informeerituse tase narkootikumide suhtes on alla keskmise. Lastevanemate teadmised on lünklikud ja puudulikud.

Kindlasti on vaja edaspidi kaasata lapsevanemad antud teemaga tegelema, et teha ennetustööd ja kasvatada teadlikkust lastes narkootikumide suhtes.

Uimastiennetuses on käesoleval aastal võetud suund alaealistele ning nende lähedastele - lapsevanematele. Töö autor loodab, et selle tulemusel tõuseb lastevanemate teadlikkus narkootikumide suhtes, lapsevanemad õpivad tegema ennetustööd laste seas ning lapsed oskavad seeläbi teha teadlikke ja uimastivabasid valikuid oma eluteel.

KASUTATUD ALLIKAD

Eesti Uimastiseire Keskus. Tervise Arengu Instituut.

[<http://www.tai.ee/instituut/osakonnad/eesti-uimastiseire-keskus>] 10.12.2012.

Euroopa komisjon. Rahva tervis.

[http://ec.europa.eu/health/drugs/policy/index_et.htm] 28.12.2012.

Family Checkup: Positive Parenting Prevents Drug Abuse. 2013.

[<http://www.drugabuse.gov/sites/default/files/files/Famliycheckupall.pdf>] 04.03. 2013.

Kaasik, M. 2013. GHB lähteainete maaletoomine ja käitlemine muutub paremini jälgitavaks. ERR Uudised. [<http://uudised.err.ee/index.php?06272586>] 16.02.2013.

Kahjude vähendamine. Terviseinfo.ee

[<http://www.terviseinfo.ee/et/valdkonnad/narkomaania/kahjude-vahendamine>]

10.12.2012.

Kids and drugs: A parents guide to prevention. 2013. Parents booklet. An AADAC and RCMP join project. [<http://www.rcmp-grc.gc.ca/docas-ssdco/guide-kid-enf/kids-enfants-enf-kid-eng.pdf>] 21.03.2013.

Kurbatova, A. Enneta, enne kui sind nahka pannakse.

2012b[<http://www.terviseinfo.ee/et/blogi/2010-enneta-enne-kui-sind-nahka-pannakse->]
10.12.2012.

Lanno, K. Narkootikumid ja narkomaania. [www.ebu.ee/esitlus/narkootikumid.ppt]

28.12. 2012.

Ma tahan oma last narkootikumide eest kaitsta. 2013a. Noorukite uimastite tarbimise areng. Eesti Vabariigi Sotsiaalministeerium. [<http://raulpage.org/koolitus/kaitsta.html>] 19.02.2013.

Ma tahan oma last narkootikumide eest kaitsta. 2013b. Kõrgete ja madalate nõudmiste vahel. Eesti Vabariigi Sotsiaalministeerium. [<http://raulpage.org/koolitus/kaitsta.html>] 19.02.2013.

Ma tahan oma last narkootikumide eest kaitsta. 2013c. Kas sõltuvusoht on äratuntav? Eesti Vabariigi Sotsiaalministeerium. [<http://raulpage.org/koolitus/kaitsta.html>] 19.02.2013.

Marijuana. What is It? [<http://teens.drugabuse.gov/drug-facts/marijuana>] 18.02.2013.

Mis on sõltuvus? Inimene.ee. Terviseportaal. 2013. [http://static.inimene.ee/index.php?sisu=teemakeskus¢ral_id=21&article_id=39] 04.02.2013.

Narkomaania ennetamine. Terviseinfo.ee. [<http://www.terviseinfo.ee/et/valdkonnad/narkomaania/narkomaania-ennetamine>] 27. 12.2012.

Narkomaania põhjused. Terviseinfo.ee. [<http://www.terviseinfo.ee/et/valdkonnad/narkomaania/narkomaania-pohjused>] 10.12.2012.

Narkomaania ravi. Terviseinfo.ee. [<http://www.terviseinfo.ee/et/valdkonnad/narkomaania/narkomaania-ravi>] 10.12.2012.

Narkomaania. Terviseinfo.ee. [<http://www.terviseinfo.ee/et/valdkonnad/narkomaania>] 10.12.2012.

Narkomaaniajuhis. Kliinikum.ee.

[<http://www.kliinikum.ee/psychhiaatrikliinik/images/stories/ravijuhised/Narkomaaniaravijuhis.pdf>] 28.12.2012.

Narkomaaniaravi andmekogu. Terviseinfo.ee.

[<http://www.terviseinfo.ee/et/valdkonnad/narkomaania/narkomaaniaravi-andmekogu>] 10.12.2012.

Narkootikumide tuvastamine. [http://cmsimple.eope.ee/narkootikumide_tuvastamine/?Mis%3F_Kuidas%3F_Mida%3F_Milline%3F_..._ehk_p%F5hjalik_sissejuhatus:Narkootikumide_klassifitseerimine]

30.01.2013.

Narkootiliste ja psühhotroopsete ainete seadus. 2007. Riigi Teataja.

[<https://www.riigiteataja.ee/akt/73726>] 10.04.2013.

Narkopoliitika kujundamise põhimõtted. [http://www.ttk.ee/~moonika/narkopoliitika-ja-hiv-aids-ennetamise-poliitika/narkopoliitika_kujundamise_phimtted.html]

20.02.2013.

Narkopoliitika kujunemine Eestis. [http://www.ttk.ee/~moonika/narkopoliitika-ja-hiv-aids-ennetamise-poliitika/narkopoliitika_kujunemine_eestis.html]

20.02.2013.

Noorte hoiakud ja baasoskused toimetulekuks. TPS Noorsootöö õppekava Terviseõpetus

ja esmaabi aine täiendav osa. 2013.

[http://www.tps.edu.ee/materjalid/alkohol_tubakas/noorte_hoiakud_ja_baasoskused_toimetulekuks.html] 04.02.2013.

Noorte riskiperiood elus. TPS Noorsootöö õppekava Terviseõpetus ja esmaabi aine täiendav osa. 2013.

[http://www.tps.edu.ee/materjalid/alkohol_tubakas/noorte_riskiperioodid_elus.html]

04.02.2013.

Oiseth, O. V. 1999a. Tallinn. Narkootikumid ning doping- ja muud tervistkahjustavad ained. [<http://raulpage.org/koolitus/narko/>] 18.02.2013.

Oiseth, O. V. 1999b. Tallinn. Narkootikumid ning doping- ja muud tervistkahjustavad ained. Narkootilise aine toime. [<http://raulpage.org/koolitus/narko/>] 18.02.2013.

Ojamaa, H. Tuleval aastal plaanib siseministeerium enam panustada uimastiennetusse. Postimees. 2012. [<http://www.postimees.ee/1084232/tuleval-aastal-plaanib-siseministeerium-enam-panustada-uimastiennetusse>]16.02.2013.

Paimre, M. Narkotemaatika riigi ja meedia vaatevinklist [<http://www.sotsioloogia.ee/esso4/40503.pdf>] 20.02.2013.

Rogers, Peter D., Goldstein, L. 2005. Kuidas aidata uimastiprobleemidega last. Tallinn: Kirjastus Ersen.

Tegevused. Narkomaania ennetamine. Tervise Arengu Instituut. [<http://www.tai.ee/et/tegevused/tervise-edendamise/narkomaania-ennetamine>]16.02.2013.

Tervise arengu instituut. 2009. Mis on uimastid ja kuidas need meie elu mõjutavad.

Nõuandeid lastevanematele.

[http://www.terviseinfo.ee/truekised?filter_catid=13&filter_year=0&filter_typeid=0&filter_pubid=0&filter_languageid=0&filter=mis+on+uimastid&limit=5&filter_order=p.name&filter_order_Dir=] 10.12.2012.

Uimastid ja noored. Narko.ee. [<http://www.narko.ee/et/Uimastid-ja-noored>] 10.12.2012.

Uimastid, nende jagunemine ja Eesti Vabariigi seadused. [http://www.tps.edu.ee/materjalid/alkohol_tubakas/uimastid_nende_jagunemine_ja_eesti_vabariigi_seadused.html] 28.12.2012.

Uimastite tarvitamine koolinoorte seas: 15–16-aastaste õpilaste legaalsete ja illegaalsete narkootikumide kasutamine Eestis. Tervise arengu instituut. 2012. Uuring.pdf [http://www.tai.ee/terviseandmed/uuringud?limit=10&filter_catid=10&filter_year=0&filter_pubid=0&filter_languageid=0&filter=&filter_order=p.publish_year&filter_order_Dir=DESC] 30.01.2013.

Uuringud. Terviseandmed. Tervise Arengu Instituut.
[http://www.tai.ee/et/terviseandmed/uuringud?limit=10&filter_catid=10&filter_year=0&filter_pubid=0&filter_languageid=1&filter_order=p.publish_year&filter_order_Dir=DESC&start=10] 20.02.2013.

Vorobjov, S., Abel-Ollo, K., Part, K., Kull, M. 2011. Kooli uimasti- ja seksuaalhariduse hetkeseisu barjäärade kaardistamine. Tervise Arengu Instituut.
[<http://www.tai.ee/et/tegevused/tervise-edendamine/laste-ja-noorte-tervise-edendamine>] 21.02.2013.

LISAD

Lisa 1. Ankeetküsitlus

Põhikoolis käivate laste lastevanemate teadlikkus ja hoiakud narkootikumide suhtes

Olen sotsiaaltöö korralduse üliõpilane ja lõputöö raames viin läbi küsitlust narkootikumidest teadlikkuse ja hoiakute hindamiseks lastevanemate seas. Narkootikumid on kõik sellised ained, mis mõjutavad inimese enesetunnet, ümbritseva maailma tajumist ja käitumist. Tavaliselt kutsutakse narkootikumideks siiski aineid, mida inimesed kasutavad joobe või naudingu saamiseks, aga mis on seadusega keelatud ning tervisele ohtlikud. Kui olete põhikoolis käiva lapse vanem, siis palun teilt viis minutit küsimustele vastamiseks!

*Teie sugu?	☐ Mees	☐ Naine						
*Teie vanus?	☐ 20-29	☐ 30-39	☐ 40-49	☐ 50 ja rohkem				
*Teie haridus?	☐ põhiharidus	☐ keskharidus	☐ kesk-eriharidus	☐ kõrgharidus				
*Mitu põhikoolis käivat last Teil on?	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4 ja rohkem				
*Kust olete saanud teadmised narkootikumide kohta? Võib valida valikust mitu varianti.	☐ TV	☐ raadio	☐ ajakirjandus	☐ erialane kirjandus	☐ internet	☐ kampaaniad	☐ tuttavatelt	☐ muu
* Kas narkootikumide tarbimine on Eesti põhikooli õpilaste hulgas Teie arvates probleemiks?	☐ jah	☐ ei	☐ ei oska öelda					
*Kui ohtlikuks peate narkootikumide tarbimist põhikooli õpilaste hulgas?	☐ väga ohtlik	☐ keskmiselt ohtlik	☐ mitte eriti ohtlik					
*Kas narkootikumid on Eestis õpilastele kergesti kättesaadavad?	☐ jah	☐ ei	☐ ei oska öelda					
*Kas Teie laps/lapsed tarbivad teie arvates narkootikume?	☐ jah	☐ ei	☐ ei tea					
*Kas olete vestelnud oma lapsega narkootikumidest, et ennetada nende tarbimist?	☐ ei	☐ mõnikord	☐ sageli					

*Kas olete ise proovinud (tarbinud) mõnd ☐ jah ☐ ei
narkootilist ainet?

*Kas narkootikumide kahjulikkuse kohta leidub ☐ jah ☐ ei
teie jaoks infot piisavalt?

*Kas uimastialast ennetustööd tehakse Eesti ☐ jah ☐ ei ☐ ei tea
põhikooli õpilaste hulgas teie arvates piisavalt?

*Kuidas hindate oma teadmisi narkootikumide ☐ väga head ☐ head ☐ kesised ☐ väga
suhtes? kesised

Aitäh Teile!

SUMMARY

Awareness and attitude about narcotics among parents` whose children study in elementary schools

Narcotics are the substances what people use for getting intoxication or pleasure, but what are banned and dangerous for your health. Using narcotics has changed very popular among schoolchildren. Awareness of the parents about narcotics has to be high to participate in prevention and to keep up with this problem.

The purpose of this final project is to find out parents` whose children study in elementary schools awareness level and attitude about narcotics.

On the first part of this final project it has set for a task to give an overview of the most known narcotics spread in Estonia and their influence to health and to give an overview about narcotic politics in Estonia. On the second part it`s the task to investigate awareness of parents and attitude about narcotics and to handle the knowledge and attitude of parents.

Social problems like unemployment, poverty, alcoholism, a little awareness about health help narcomania to spread, and for example absence of opportunities to spend free time, for what children and young people who are bored can take an intrest in narcotics.

On the social level is one of the most important reasons availability of the narcotics, absence of one position about narcotics and young people who has an addiction and about helping them, narcomania and HIV-infection have stayed to the background among other problems in the social life and everyday politics.

The research showed that parents valued their knowledges quite critically considering their knowledges good and low. The information about narcotics reached to the parents mostly from TV and Internet. Parents think that narcotics are a problem among schoolchildren, but they don't know if narcotics are easily available to the children. Almost the half of parents don't know about the prevention work in schools, parents speak about this topic to children but often not enough. Higher education didn't show also parents' greater awareness.

Parents' awareness level about narcotics is below the average. Their knowledges are inadequate and insufficient.

The topic about narcotics has to be handled in schools more deeply and continuously. Parents have to be included too. The campaigns and projects have to be arranged, that the seriousness of this topic reaches to everybody and studies have to be conducted to get a confirmation that awareness among the parents has risen.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina _____ Ele _____
_____ Mitt _____
(*autori nimi*)

(sünnikuupäev:
_____ 04.01.1974 _____)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
_____ Põhikoolis õppivate laste vanemate teadlikkus ja hoiakud narkootikumide
suhtes

_____,
(*lõputöö pealkiri*)

mille _____ juhendaja _____ on _____ Tiiu _____ Kamdron
_____,
(*juhendaja nimi*)

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Pärnus, **13.05.2013**